

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra biologie a environmentálních studií

*Využití obsahové analýzy článků časopisu Ochrana
přírody v environmentální výchově*

*The Use of Content Analysis of Articles in the Journal Ochrana přírody in
Environmental Education*

Diplomová práce

Autor: Bc. Ráchel Hoblíková

Učitelství pro střední školy

Vedoucí práce: prof. RNDr. Lubomír Hanel, CSc.

2024

Prohlášení Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením prof. RNDr. Lubomíra Hanela CSc. s vyznačením všech použitých všech pramenů a spoluautorství. Souhlasím se zveřejněním diplomové práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění zdejších předpisů. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s uložením své diplomové práce v databázi Theses.

V Praze dne: 10. 7. 2024

Podpis

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala především vedoucímu mé diplomové práce, panu prof. RNDr. Lubomíru Hanelovi, CSc., za odborné vedení, vstřícný a pohotový přístup a cenné rady. Dále děkuji své rodině za podporu během psaní diplomové práce a celého studia.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá obsahovou analýzou článků publikovaných v časopise Ochrana přírody v období od roku 1946 do roku 2020. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak se měnilo tematické zaměření časopisu v kontextu významných historických a sociopolitických událostí a jak se vyvíjela frekvence článků zaměřených na biodiverzitu a ochranu ekosystémů. Dílčím cílem bylo popsat využití obsahu článků v časopise ve výuce environmentální výchovy. Byly formulovány dvě hlavní hypotézy: (1) významné historické a sociopolitické události vedly k nárůstu článků reflektujících tyto události v následující dekádě, a (2) od 80. let 20. století došlo ke zvýšení frekvence článků zaměřených na biodiverzitu a ochranu ekosystémů. Analýza potvrdila první hypotézu a vyvrátila druhou.

Výsledky této studie jsou významné pro environmentální výchovu, neboť poskytují cenný zdroj informací pro vzdělávací programy. Součástí práce je popis několika způsobů implementace časopisu Ochrana přírody do výuky environmentální výchovy. Historické a současné články v časopise nabízejí přehled o klíčových tématech a událostech, které formovaly environmentální diskurz v České republice. Studie také upozorňuje na potřebu interdisciplinárního přístupu ve výuce ochrany přírody.

Klíčová slova

obsahová analýza, ochrana přírody, environmentální výchova, biodiverzita, legislativa, mezinárodní spolupráce, ekologické vzdělávání, hodnoty ochrany přírody.

Abstract

This diploma thesis deals with the content analysis of articles published in the journal *Ochrana přírody* from 1946 to 2020. The aim of the research was to determine how the thematic focus of the journal has changed in the context of significant historical and socio-political events and how the frequency of articles focused on biodiversity and ecosystem protection has evolved. A secondary aim was to describe the use of the content of the articles in the journal for environmental education. Two main hypotheses were formulated: (1) significant historical and socio-political events led to an increase in articles reflecting these events in the following decade, and (2) since the 1980s, there has been an increase in the frequency of articles focused on biodiversity and ecosystem protection. The analysis confirmed the first hypothesis and refuted the second one.

The results of this study are significant for environmental education as they provide a valuable source of information for educational programs. The thesis includes a description of several ways to implement the journal *Ochrana přírody* in environmental education. Historical and contemporary articles in the journal offer an overview of key topics and events that have shaped the environmental discourse in the Czech Republic. The study also highlights the need for an interdisciplinary approach in teaching nature conservation.

Key words: content analysis, nature conservation, environmental education, biodiversity, legislation, international cooperation, ecological education, nature conservation values

OBSAH

I. ÚVOD	7
1.1 <i>Představení časopisu Ochrana přírody .....</i>	8
II. METODOLOGIE VÝZKUMU	10
2.1 <i>Kvantitativní obsahová analýza .....</i>	10
2.2 <i>Operacionalizace .....</i>	12
2.3 <i>Výběr dat .....</i>	12
2.4 <i>Směr analýzy .....</i>	14
2.5 <i>Sběr dat .....</i>	14
III. KVANTITATIVNÍ ANALÝZA DAT	17
3.1 <i>Stanovení hypotéz .....</i>	17
3.2 <i>Výsledky a kvantitativní vyhodnocení dat .....</i>	18
3.3 <i>Shrnutí vyhodnocených dat .....</i>	43
3.3.1 <i>Souhrn kategorií .....</i>	44
3.3.2 <i>Souhrn dílčích témat v rámci jednotlivých kategorií .....</i>	45
IV. KVALITATIVNÍ ROZBOR VÝZNAMNÝCH ČLÁNKŮ	63
V. DISKUSE	73
5.1 <i>Využití obsahové analýzy časopisu Ochrana přírody v environmentální výchově .....</i>	73
5.2 <i>Ověření hypotéz .....</i>	75
VI. ZÁVĚR	80
VII. SEZNAM LITERATURY	82
VIII. PŘÍLOHY	86

I. ÚVOD

V dnešní době představuje ochrana přírody jedno z nejdůležitějších a nejurgentnějších globálních témat. Dalo by se říct, že je „tématem posledního století“. V tomto století totiž vycházejí na povrch důsledky průmyslové revoluce a necitlivé zacházení člověka s přírodou. Antropocentrický přístup k přírodě vede k jejímu vykořisťování a využívání jejích zdrojů pro uspokojení současných potřeb, aniž by se myslelo na budoucí generace. S rostoucí populací rostou i nároky na přírodní zdroje a dochází k stále intenzivnějšímu tlaku na přírodní ekosystémy. To má za následek ztrátu biodiverzity, degradaci půdy, znečištění vody a vzduchu a změny klimatu. Tyto environmentální problémy mají dalekosáhlé důsledky nejen pro přírodní svět, ale také pro lidskou společnost, ekonomiku a zdraví.

Kladu si otázku, zda jsme přírodu zklamali svým přístupem zaměřeným převážně na společnost. Naše příroda je už po staletí vykořisťována k naplnění aktuálních potřeb společnosti bez jediné myšlenky na generace budoucí. Dochází tak k masivnímu vymírání druhů rostlinných i živočišných.

V dnešní době se neustále potýkáme s pojmy “změna klimatu”, “globální oteplování”, “znečištění ovzduší”. Jsou to stále opakovaná témata, kterým se dnešní společnost už asi nevyhne.

Biologie ochrany přírody je vědecká disciplína, která slouží k řešení problémů, jako je snižování biodiverzity. V rámci biologie se do ochrany přírody zapojují mnohé akademické obory jako populační biologie, taxonomie, ekologie, krajinná ekologie a genetika. Je to však vědní obor, který by neobstál sám o sobě. Je tak spjatá s mnohými dalšími obory, čímž se snaží docílit těch nejefektivnějších výsledků. Jak již bylo zmíněno, krize přírody je ve většině případů způsobena lidskou činností. Právní činnost zprostředkovává zákony o ochraně přírody, ochránářská etika popisuje důležitost a smysl ochrany přírody, sociální vědy zaopatřují vzdělání společnosti a jejich porozumění v této oblasti. Taková ekologická ekonomie pomáhá porozumět tomu, co vede lidi k tak destruktivnímu chování vůči přírodě. Obory bychom mohli jmenovat další (Primack et al., 2001).

Diplomová práce, která se zaměřuje na ochranu přírody, je relevantní a důležitá z několika důvodů. Především přispívá k hlubšímu porozumění komplexních vztahů mezi lidskými aktivitami a přírodním prostředím. Dále poskytuje vědecky podložené informace, které mohou sloužit jako základ pro efektivní environmentální politiky a strategie ochrany přírody. V neposlední řadě zvyšuje povědomí veřejnosti o významu ochrany přírody a motivuje jednotlivce i společnosti k odpovědnějšímu a udržitelnějšímu přístupu k životnímu prostředí.

Cílem této diplomové práce je analyzovat primárně vývoj ochrany přírody od roku 1946 do roku 2020 za pomoci obsahové analýzy časopisu *Ochrana přírody*. Cílem je prozkoumat a vyhodnotit obsah článků publikovaných v tomto časopise v daném časovém období. Tato analýza má poskytnout ucelený přehled o hlavních tématech, trendech a diskurzích v oblasti ochrany přírody a zjistit, jakým způsobem mohou být tyto poznatky využity v environmentální výchově. Dalším cílem mé diplomové práce je hodnotit stav ochrany přírody v průběhu sledovaného období, identifikovat hlavní problémy a výzvy a navrhnout konkrétní strategie, které budou vzdělávat společnost. Práce mimo jiné analyzuje informace z několika aktuálních klíčových oblastí, jako je např. ochrana biodiverzity, udržitelné využívání přírodních zdrojů či adaptace na změny klimatu, a to formou kvalitativní analýzy dat.

K dosažení těchto cílů bude využita obsahová analýza odborných článků z časopisu *Ochrana přírody*. Časopis, jakožto významný zdroj informací a vědeckých poznatků, poskytuje široké spektrum témat a případových studií, které mohou sloužit jako cenný materiál pro tuto analýzu. Obsahová analýza umožní identifikovat hlavní trendy a diskurzy v oblasti ochrany přírody a poskytne vhled do toho, jak jsou různé aspekty ochrany přírody prezentovány a diskutovány ve vědecké a odborné komunitě.

Věřím, že výsledky této diplomové práce přispějí k lepšímu porozumění problémům a výzvám spojeným s ochranou přírody a poskytnou užitečné nástroje a doporučení pro efektivní ochranu a udržitelný rozvoj našich přírodních zdrojů.

1.1 Představení časopisu Ochrana přírody

Český národ se začal zajímat o ochranu přírody po vzniku Československa v roce 1918. Toto zapojení do mezinárodních snah bylo hlavně díky Rudolfu Maximoviči (1886-

1963). Rudolf Maximovič byl zakladatel moderní ochrany přírody v Československu a po roce 1922 byl jmenován do úřadu generálního konzervátora státní péče. Později se stal ředitelem oddělení ochrany přírody Státního památkového úřadu. Jako nejvyšší představitel státní ochrany přírody působil až do roku 1948, přičemž jeho práce během tohoto období byla skutečně zásadní. Do roku 1938 bylo vyhlášeno 142 přírodních rezervací v Česku a 18 na Slovensku. V roce 1933 byl jedním ze zakladatelů pražské zoologické zahrady. Na přelomu června a července 1947 se zúčastnil *2. mezinárodní konference na ochranu přírody* v Brunnen, kde se podílel na přípravě dokumentů pro vznik *Světového svazu na ochranu přírody* (IUCN). V neposlední řadě založil časopis *Ochrana přírody* (Chytrý et al., 2017).

První číslo časopisu vyšlo 15. května 1946. Rudolf Maximovič (1946) po druhé světové válce pocíťoval potřebu posílit povědomí o důležitosti ochrany přírody a krajiny. V úvodníku časopisu v roce 1946 popisuje vyčerpanost přírody, která je způsobena lidským režimem a hospodařením. Uvědomuje si bezohlednost průmyslu a průmyslných staveb, který nedbal na zachování krajinného rázu. Zdůrazňuje negativní vliv materialismu, převahy intelektu nad citem a „kapitalistické hrabivosti“, čímž bojoval za účelné uvědomění si osudového sepletí člověka s přírodou. Píše, že přírodu je třeba především zachovávat, nejen využívat.

Časopis *Ochrana přírody* vychází od roku 1946 až dodnes. Během těchto let několikrát změnil svoji podobu, formu, či dokonce i název. Od roku 2007 časopis vychází šestkrát ročně a vydavatelem je *Agentura ochrany přírody a krajiny ČR* spolu se *Správou jeskyní ČR*. V roce 2015 se do týmu vydavatelů připojily správy všech národních parků ČR. Časopis se věnuje široké škále témat souvisejících s ochranou přírody a krajiny. Je určen především pro odborníky pracující v oblasti ochrany přírody a vědecko-výzkumné instituce. Také zasáhne zájemce z nestátních neziskových organizací nebo pedagogy a všechny, kteří mají zájem o přírodu. V časopise se nachází články a aktuální informace zaměřené na péči o krajinu, ochranu zvláště chráněných území, druhovou ochranu živočichů a rostlin a právní aspekty ochrany přírody. Jsou zde také publikovány výsledky výzkumů a monitoringu, informace o plnění mezinárodních úmluv a soustavy Natura 2000. Nedílnou součástí časopisu je přinášet odborné informace ze zahraničních zdrojů (*Ochrana přírody*, n.d.).

II. METODOLOGIE VÝZKUMU

2.1 Kvantitativní obsahová analýza

V této kapitole se zaměřím na metodologii kvantitativní obsahové analýzy jako klíčový nástroj pro studium, které se zabývá využitím článků z vědeckého časopisu *Ochrana přírody* v rámci environmentální výchovy. Metodologie obsahové analýzy nám umožní systematicky a objektivně identifikovat, kvantifikovat a analyzovat přítomnost určitých slov, témat nebo konceptů v publikovaných textech.

„Obsahová analýza je vždy analýzou určité formy komunikace, nejčastěji psaných dokumentů. Psaným dokumentem, který se stane předmětem zkoumání, může být v podstatě cokoli. Sbírká zákonů, deník, román, knihy pohádek, texty písní, programy politických stran, nápisy na veřejných záchodcích nebo učebnice občanské výchovy pro základní školy“ (Janák, 2018, s. 68).

Obsahová analýza je pojmem s mnoha významy a konotacemi. Můžeme jí chápat jako výzkumný nástroj, postup, techniku, metodu, přístup, metodologickou cestu a teoretickou perspektivu. Toto široké pojetí vychází z jejího vývoje v rámci sociologie komunikace, zejména v americkém kontextu druhé poloviny 20. století. Obsahová analýza se vyvinula jako klíčový nástroj v oblasti sociologie komunikace v USA, kde byla využívána pro studium politické komunikace, propagandy a veřejného mínění. Usiluje tak o objektivní a systematické kvantitativní uchopení textových a vizuálních obsahů s důrazem na sémantické a kontextuální hodnocení (Dvořáková, 2010).

Navzdory kvantitativní povaze obsahové analýzy obsahuje tato metoda i některé kvalitativní prvky. Tento dualismus je často předmětem diskusí a kritik. Kvalitativní aspekty mohou být vnímány buď jako slabina metody, nebo jako její přednost, která zvyšuje validitu a citlivost vůči smyslu sdělení (Dvořáková, 2010).

Cílem kvantitativní obsahové analýzy je získat přesný a kvantitativní popis vybraného vzorku komunikátů. Stejně jako u každé kvantitativní výzkumné metody se klade velký důraz na přesnost a spolehlivost postupů, které jsou srovnatelné s metodami jako dotazníky, škálování, experimenty, sociometrie nebo strukturované pozorování. Kvůli zajištění kvality výsledků se věnuje značná pozornost správnému výběru vzorku, výběru

a školení kódovacích pracovníků, stejně jako ověřování objektivitu a spolehlivosti použitých procedur (viz též Gavora, 2015).

Kvalitativní metodologie výzkumu přináší jiné funkce výzkumu spolu s jinými cíli a postupy. Je tak důležité chápat kvalitativní a kvantitativní výzkum ne jako protichůdné procesy, ale jako metody navzájem se doplňující (Gavora, 2015).

Kniha *Analýza obsahů mediálních sdělení* (Reifová et al., 2004), uvádí věcný proces výzkumu a rozděluje jej do šesti fází:

1. *výzkumné téma* – stojí na počátku výzkumného procesu,
2. *operacionalizace* – etapa výzkumného procesu, v níž je vypracována metoda, která umožňuje odpovědět na zadání výzkumného tématu,
3. *plánování a organizace* – vymezení časového i organizačního průběhu šetření zajištění personálních, metodických a technických předpokladů),
4. *přípravná a ověřovací fáze* – ověření vhodnosti výzkumné metody, příp. proškolení spolupracovníků (předchází vlastnímu šetření),
5. *sběr dat*,
6. *vyhodnocení* – analýza a interpretace získaných dat, závěr výzkumného procesu. (Scherer in Reifová et al., 2004, s. 31).

Zmíněná kniha je pro můj výzkum stěžejní, a proto v následující kapitole bude výše zmíněný model aplikován na vlastní zpracování výzkumu.

Obsahová analýza časopisu *Ochrana přírody* byla zpracována kvantitativně. Postupně byly procházeny všechny ročníky a jednotlivá vydání, přičemž byla řešená témata zaznamenána do tabulky s kódovacími kategoriemi.

„Výber vzorky pre kvalitatívne účely si vyžaduje dôkladný opis a zdôvodnenie spôsobu výberu. Je to dôležité pre to, aby procedúry vzbudzovali dôveryhodnosť vo výskumné postupy bádateľa a sprostredkovane aj pre závery jeho výskumu“ (Gavora, 2015, str 354).

V následných kapitolách jsou popsány tyto postupy, specifika dílčích výběrů i výjimky v analýze dat.

2.2 Operacionalizace

Operacionalizace je proces, kterým se abstraktní koncepty a teorie přeměňují na měřitelné a konkrétní ukazatele. (Scherer in Reifová et al., 2004) V kontextu obsahové analýzy vědeckých článků zahrnuje operacionalizace několik klíčových kroků.

Prvním krokem je zadání výzkumu, které odpovídá cílům výzkumu. Druhým krokem je zvážení požadavků na výzkumné metody. Výzkumné metody totiž musí odpovídat následujícím dvou standardům, které prokazují přiměřenost a spolehlivost metodických přístupů. Prvním standardem je systematicčnost (všechny oblasti jsou zpracovávány stejným způsobem) a druhým intersubjektivní ověřitelnost (více subjektů je schopno reprodukovat stejné výsledky). Tento koncept zajišťuje vysokou validitu a reliabilitu šetření (Scherer in Reifová et al., 2004).

Třetím krokem je výběr dat neboli výběrový soubor. Tím většinou praktická operacionalizace začíná. Jedná se o „výběr jednotek přicházející v úvahu pro analýzu“ (Scherer in Reifová et al., 2004, s. 35).

2.3 Výběr dat

V rámci výzkumu jsem se rozhodla analyzovat články publikované v časopisu *Ochrana přírody* v období od roku 1946 do roku 2020. Cílem bylo analyzovat vývoj časopisu především z hlediska prezentování či změn témat příspěvků v čase. Tento časový úsek je zahájen vznikem časopisu v roce 1946 a ukončen rokem 2020. Rozhodla jsem se nezahrnout poslední necelé čtyři roky do mé analýzy, aby data byla strukturovaná do pětiletých období, což usnadní kvantitativní analýzu a umožní systematické srovnání. Poslední ucelená sekce tedy končí rokem 2020. Díky rozsáhlému časovému úseku můžeme provést kvantitativní analýzu změn a trendů v oblasti ochrany přírody. Tato analýza nám poskytne objektivní pohled na to, jak se priority a metody ochrany přírody vyvíjely a jaké faktory mohly ovlivnit jejich změny. Delší časové období také umožňuje lépe rozlišit dlouhodobé trendy od krátkodobých fluktuací, což je klíčové pro pochopení trvalých dopadů politik a intervencí v oblasti ochrany přírody.

K veškerým ročníkům časopisu jsem měla přístup v knihovně Agentury ochrany přírody a krajiny, kde je časopis průběžně archivován.

Operacionalizace je proces, ve kterém naše proměnné (např. článek, autor, rozsah článku) převádíme do jistých postupů neboli operací (Janák, 2010). V mém případě jsou tyto základní proměnné (také operace či jednotky) následující:

- 1) článek
- 2) téma – obsahová jednotka
- 3) rozsah článku

„*Dalším důležitým rozhodnutím v rámci kvantitativní obsahové analýzy je volba jednotky měření, což je nejmenší prvek analýzy, které si budeme všímat*“ (Trampota & Vojtěchovská, 2010, s. 105). V případě mého výzkumu je nejmenším prvkem analýzy *článek*. Odborný článek je kratší literární styl, jehož cílem je podat ucelené vědecké poznatky cílené na konkrétního adresáta (Čechová et al., 2008). V kontextu této diplomové práce je článek definován jako samostatná vědecká práce publikovaná v odborném časopise, která se zaměřuje na konkrétní výzkumnou problematiku v oblasti ochrany přírody. Stanovením *jednotky měření* oddělujeme ostatní části časopisu, které do obsahové analýzy nebyly zahrnuty. V mém šetření jsem se zabývala pouze obsahově významnými články. Nebyly tudíž zahrnuty recenze, editorially, krátké zprávy, jubilea, nekrology a obdobné krátké informace. V rámci definovaných *kódovacích jednotek* byly vymezené i jisté výjimky a jako článek byly zařazeny sekce časopisu, které výše uvedené definici článků neodpovídají. Byla to významná témata, kterým se časopis opakovaně zabýval. Tato témata byla publikována formou souboru menších článků, soupisů či sekcí. Jedná se zejména o „Rozhledy“, různá legislativní opatření nebo části časopisu věnující se vymezení chráněných území (to bylo stěžejní pro konkrétní období). Vzhledem k tomu, že samotný časopis podstoupil v průběhu let podstatnou evoluci, tyto sekce se v rámci sledovaného období lišily svým konceptem a vyjádřením. Následně uvedu provedené výjimky během analýzy dat.

Prvním případem je téma *Rozhledy*. V 50. letech v časopisu vznikla samotná sekce s názvem „Rozhledy“, která se věnovala zahraničním aktualitám v oblasti ochrany přírody. Tyto aktuality se nevázaly na Českou republiku, ale sloužily jako krátké zprávy ze zahraničí. Tímto způsobem byly i v časopise publikovány. V důsledku toho jsem v tabulce (viz příloha) vytvořila téma *Rozhledy*, aby bylo jasné, že se jednalo o tento typ článků. V roce 1965 tento koncept z časopisu sice vymizel, ale k tématu *Rozhledy* jsem nadále připisovala články nebo sekce, které měly výše popsanou formu.

Dále se jednalo o výčet chráněných územích, které do časopisu byly často zařazovány. Tyto výčty však nebyly formou článku. Stejně tak byly zohledněné jisté legislativní sekce, které obsahovaly výčet vyhlášek a opatření, ale nebyly psané formou výše definovaného článku.

2.4 Směr analýzy

Podle Gavory (2015) je klíčovým prvkem výzkumu metoda toho, jakým způsobem se přechází od textových dat k závěrům. Metodologické příručky často uvádí, že směr analýzy je zásadním rozlišovacím znakem výzkumného proudu, koncepce nebo designu. Analýza může směřovat od textových materiálů k závěrům nebo teoriím, nebo opačně, od teorie k datům. V prvním případě hovoříme o *induktivním postupu*, ve druhém o postupu *deduktivním*. U induktivního postupu se závěry vyvozují přímo z dat, zatímco u deduktivního postupu se data analyzují na základě předem stanovených teoretických kategorií. V mém výzkumu byl zvolen deduktivní směr analýzy. Základem deduktivního směru je proces *kódování*. Trampota et al. (2010) podobný koncept popisují v souvislosti s kódováním. Rozdělují ho také na dvě kategorie, a to *emergent kódování* (předběžné prozkoumání vzorku a následné stanovení kategorií zkoumání) a *priori kódování* (stanovení kategorií před samotným sběrem dat). Tyto výše popsané koncepty spolu úzce souvisí.

2.5 Sběr dat

Mnou realizovaný výzkum byl řízen *deduktivní metodou*, a proto bylo předem zvoleno *priori kódování*.

Před samotným shromažďováním dat probíhá fáze vytváření kategorií jednotlivých proměnných. Kódovací jednotky byly definovány v rámci metodologického rámce výzkumu ještě před zahájením samotné analýzy, aby bylo zajištěno konzistentní a objektivní zpracování dat. „*Jednotlivé elementy předmětu výzkumu si musíme převést na měřitelné velikosti a znaky, které musí umožňovat zpětnou vazbu na výzkumné téma; to znamená, že musí být přiměřené, ale také snadno použitelné*“ (Scherer in Reifová et al., 2004, s. 41). Tento proces vyžaduje segmentaci mediovaného obsahu na jednotlivé prvky neboli *kódovací jednotky*, které řadíme do celkových *kategorií*. Výběr správné kódovací jednotky je klíčový pro úspěch obsahové analýzy, protože určuje, jak detailně jsou data

zkoumána a jak přesně lze vyvozovat závěry (Scherer in Reifová et al., 2004). Zároveň kategorie musí být vystavěny tak, „*aby se kategorie u každé proměnné vždy vzájemně vylučovaly a zároveň pokrývaly všechny možnosti*“ (Trampota & Vojtěchovská, 2010, s. 106). Každá zkoumaná jednotka by měla být jednoznačně přiřazena pouze do jedné specifické kategorie určité proměnné (Trampota & Vojtěchovská, 2010).

Před zahájením analýzy dat tak byly vygenerované základní kategorie témat, kterými se ochrana přírody zabývá. Kategorie byly následně rozděleny na dílčí témata. Kategorií bylo zvoleno celkem deset, a to na základě rešerše tématu *ochrany přírody* a konzultace s mým vedoucím práce. Ve stanovení kategorií, ale hlavně ve stanovení dílčích témat, hrála důležitou roli *biologická systematika*.

Základní kategorie byly určeny následovně: *Geologie, Botanika, Houby, Zoologie, Ovzduší, Vodní prostředí, Zemědělství, Ochrana přírody (obecně), Hodnoty ochrany přírody a Problémy s odpady*.

Jak již bylo zmíněno, každá kategorie byla rozdělena na různé množství dílčích témat neboli *kódovacích jednotek*. Při stanovování kódovacích jednotek byla nezbytná dostatečná specifikace pro zachycení relevantních informací, ale zároveň také dostatečná obecnost, která umožní efektivní analýzu velkého množství dat. Kódovací jednotky jsou tak v tomto výzkumu definovány odborným obsahem článků.

Největší počet kódovacích jednotek byl stanoven v kategorii *Zoologie*. Je zde celkem 28 dílčích témat. Některá témata byla totiž rozdělena na subkategorie za účelem konkretizovat výsledky analýzy. Příkladem je téma *Ochrana živočichů*, které je následně rozděleno dle systematiky živočichů na deset *subkategorií*, z čehož jedna (*Hmyz*) je rozdělen na dalších šest.

Oproti tomu nejméně kódovacích jednotek bylo v kategorii *Houby*. Houby jsou velmi rozšířenou říší, v souvislosti s ochranou přírody se však jedná o poměrně úzké téma. Systematicky v biologii jsou vlastní říší a nedají se tak řadit do botaniky, ani do jiné výše uvedené říše.

Následně byla vytvořena Microsoft Excel tabulka. Jednotlivé kategorie, dílčí témata, subtémata a řády zde byly seřazeny do řádků a pětiletá období (pětiletky) do sloupců (viz příloha č. 1). Tato tabulka pak byla využita k zaznamenání dat obsahové analýzy.

Vrátím se k předešlému vyjádření, že kategorie musí být vystavěné tak, „aby se kategorie u každé proměnné vždy vzájemně vylučovaly a zároveň pokrývaly všechny možnosti“ (Trampota & Vojtěchovská, 2010, s. 106).

V průběhu sběru dat docházelo k situacím, kdy určitý článek nebyl zařaditelný ke specifickému tématu, nebo naopak se jeho obsah současně zaměřoval na více témat.

V prvním případě bylo v rámci každé kategorie vytvořeno dílčí téma *Různé*, kam byly řazené články vymykající se tematice stanovených kódovacích jednotek. V rámci vyhodnocování dat je k této skutečnosti přihlíženo.

Ve druhém případě docházelo k několika postupům. Nejprve byl článek blíže analyzován a následně přiřazen k tématu, které bylo v daném článku stěžejní. V jistých případech došlo k zařazení do dílčího tématu *Různé* v odpovídající kategorii. Nejčastěji k této skutečnosti docházelo v tématu *Ochrana živočichů*. Články shrnovaly témata týkající se zejména obratlovců. Proto bylo vytvořeno téma *Obratlovci*, do kterého jsem tyto články zařazovala. Byly případy, kdy v rámci jednoho článku došlo ke kombinaci více kategorií (např. *Zoologie* a *Botanika*). Jednalo se například o články pojednávající o ochraně genofondu, ve kterých se hovořilo současně o zoogenofondu a fytogenofondu. Tyto případy byly blíže analyzovány a přiděleny ke kategorii, která v článku převažovala. V některých případech byly tyto články řazené k tématu *Různé* v rámci kategorie *Ochrana přírody a krajiny*.

Také považuji za důležité vymezit rozdíl tématu *Rozhledy* a *Mezinárodní ochrana přírody*. Téma *Rozhledy* bylo věnováno aktualitám, které se nevázaly na Českou republiku, ale sloužily jako krátké zprávy ze zahraničí. Poskytovaly tak informace mezinárodním děním v oblasti ochrany přírody a sloužily jako inspirace pro českou odbornou společnost. Téma *Mezinárodní ochrana přírody* bylo vyhrazeno pro články, které se zabývaly mezinárodním právem, mezinárodními programy, strategiemi a událostmi, jichž byla Česká republika součástí nebo na ní měly nezvratný vliv.

III. KVANTITATIVNÍ ANALÝZA DAT

3.1 Stanovení hypotéz

„Z definice výzkumné otázky/hypotézy musí jasně vyplývat, co budeme v jednotlivých obsazích médiích hledat/analyzovat“ (Trampota & Vojtěchovská, 2010, s. 104).

Na základě této definice a obsahu a trendů zobrazených v tabulce obsahové analýzy časopisu *Ochrana přírody* jsem vybrala následující dvě hypotézy, které povedou k hlubšímu porozumění údajům a jejich implikacím:

Hypotéza 1: Vliv historických a sociopolitických událostí na tematické zaměření časopisu

Formulace Hypotézy: *„Následkem vybraných historických a sociopolitických událostí došlo v následující dekádě k publikování minimálně 30 článků reflektujících tyto konkrétní události“*

Důvod výběru: Tato hypotéza se zakládá na předpokladu, že zájmy časopisu *Ochrana přírody* se mění v reakci na vnější události, jako jsou legislativní (jak mezinárodní, tak české) změny, environmentální katastrofy, založení záchranných programů či spolků, nebo vývoj nových technologií. Porovnáním četnosti a zaměření témat v různých desetiletích a pětiletích můžeme identifikovat, zda došlo k významným změnám témat publikací v obdobích po těchto událostech. Analýza může odhalit, jakým způsobem se odráží mezinárodní dohody a vědecké konsensy v národních médiích a literatuře

Hypotéza 2: Rozvoj a proměny v oblasti biodiverzity a ochrany ekosystémů

Formulace hypotézy: *„Od 80. let minulého století se zvyšovala každou dekádou frekvence publikovaných článků s tematikou v oblasti biodiverzity a ochrany ekosystémů vždy alespoň 2x“*

Důvod výběru: Vzhledem k rostoucímu globálnímu uznání důležitosti biodiverzity a ekosystémových služeb tato hypotéza pomůže prozkoumat, jak se tyto priority odrážejí v obsahu časopisu. Termín biologická rozmanitost byl propagován Thomasem Lovejoyem, spoluzakladatelem „conservation biology“, ve WWF po roce 1980.

Testování hypotéz:

1. **Kvantitativní analýza:** Pomocí statistických metod vyhodnotím, jak se četnosti článků (a jejich procentuální zastoupení) témat měnilo v průběhu let. K tomuto vyhodnocení budou použity grafy a časové řady, které pomohou identifikaci trendů a významných změn.
2. **Kvalitativní analýza:** Detailní čtení a interpretace vybraných článků z různých časových období poskytne hlubší vhled do obsahu a kontextu změn.

Testování těchto hypotéz pomůže lépe porozumět dynamice témat a trendů v ochraně přírody a jejich prezentaci v časopise. Také poskytnou cenné informace pro další výzkum a praxi v oblasti ochrany životního prostředí.

3.2 Výsledky a kvantitativní vyhodnocení dat

V této kapitole se zaměřuji na výsledky analýzy dat a jejich vyhodnocení. Pomocí následných postupů budu ověřovat stanovené hypotézy. Jak bylo dříve uvedeno, provedený výzkum využíval metodu obsahové analýzy, která se zaměřila specificky na časopis *Ochrana přírody*. K výzkumu byly použity všechna vydaná čísla časopisu v ročnících 1946-2020. Celkem se jednalo o 75 ročníků časopisu, které byly rozděleny do 15 pětiletých období. Celkový počet zkoumaných *jednotek měření* (článků) byl 5024.

Data obsahují informace o různých tématech z oblasti přírodních věd a ochrany přírody rozdělených do deseti *kategorií*. Tyto kategorie jsou dále rozděleny na dílčí témata, která obsahují konkrétní oblasti studia nebo zájmu, jako například speleologie, paleontologie, ochrana hub, ochrana živočichů a další. *Dílčích témat* je dohromady 69. Dvě dílčí témata (konkrétně *Ochrana živočichů* a *Specifické rušivé antropogenní činnosti*) jsou rozdělena dále na konkrétnější *subtémata*, těch je dohromady 14. Subtéma *Hmyz* bylo žádoucí rozdělit ještě na jednotlivé *řády*, jelikož hmyz je nejpočetnější skupina živočichů, co se týče druhové rozmanitosti. Klíčových řádů hmyzu bylo zvoleno 5 a k tomu jsem přiřadila skupinu s názvem *Ostatní řády*, která zahrnuje zbytek řádů hmyzu nebo kombinaci uvedených řádů. Dohromady je tedy hmyzích taxonomických kategorií 6.

Pro každé dílčí téma jsou data rozdělena do patnácti pětiletých začínajících období 1946-1950 a končících v roce 2020. Pro každé období jsou uvedeny 2 typy hodnot, které vyjadřují *jednotky měření*: počet článků (PČ) a počet stran (PS). Po dokončení výzkumu byly ještě vypočítané další dvě hodnoty: procento článků na dané téma z celkového počtu článků v konkrétním období (%Č) a počet stran vyjádřen procentuálně z celkového počtu stran časopisu (%S). Tato struktura umožňuje analyzovat trendy v oblasti výzkumu a publikací v daných tématech a obdobích.

Data jsou uspořádána do tabulky s více sloupci, kde každé období má přidělené čtyři sloupce (PČ, PS, %Č a %S). Celkově tato struktura dat poskytuje komplexní pohled na vědeckou a výzkumnou aktivitu v oblasti ochrany a studia přírodních věd a přírody zejména během posledních desetiletí (viz příloha č. 1).

Takto podrobná struktura umožňuje provádět různé analýzy, jako je sledování změn v oblasti zájmu v průběhu času, identifikaci oblastí s rostoucím nebo klesajícím počtem publikací a hodnocení vlivu různých environmentálních, technologických nebo legislativních změn na vědecký výzkum a publikování výsledků. Dále je možné použít tato data pro porovnání výzkumné aktivity mezi různými disciplínami nebo pro identifikaci klíčových oblastí, které mohou vyžadovat další výzkum nebo společenskou pozornost.

1. Období 1946-1950

První pětiletka je velmi specifická samotným vznikem časopisu. Časopis byl založen po válce Robertem Maximovičem. Byl dlouholetým výsledkem jeho usilovné snahy chránit přírodu a krajinu v našich zemích. „*Založení časopisu pro státní péči ochrany přírody je aktuální potřebou*“ (Maximovič, 1946, s 7) zmiňuje v úvodníku časopisu. Časopis začal vycházet 15. května 1946. Měl tedy za cíl informovat společnost o aktuálních potřebách ochrany přírody, spojit teorii a praxi a sladit se s mezinárodním úsilím v této oblasti.

V prvním období bylo analyzováno 110 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí pouze přibližně 2 %. Je to dáno samými počátky časopisu. Začátkem vydání byla jednotlivá čísla časopisu s relativně nízkým počtem stránek (první ročník měl pouze 63 stran). Sám autor R. Maximovič v úvodním článku upozorňuje, že s ohledem na tehdejší hospodářskou situaci bude první ročník v omezeném rozsahu. Celkový počet stran

v tomto pětiletém období je pouze 584. V následujícím období (r. 1951-1955) se počet stran téměř zdvojnásobil a má v podstatě zvyšující se trend až do roku 2000.

Z analýzy základních kategorií je zřejmé (viz graf č. 0), že nejvíce článků bylo publikováno v kategorii *Hodnoty ochrany přírody*, která výrazně převyšuje ostatní kategorie. Je v ní celkem 44 článků, což je přibližně 39 % z celkového počtu článků v období. Takto vysoká četnost článků v uvedené kategorii je způsobena hlavně tématem *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy*. Toto téma bylo obsaženo ve 23 článcích (přibližně 21 %Č). Téma je také nejrozšířenější po obsahové stránce. Z celkového počtu stran časopisů (584) v tomto pětiletém období bylo téma zpracováno na přibližně 93 stranách (tzn. téměř na 16 % ze všech stran). Nutno poznamenat, že první zákon o ochraně přírody byl vydán až v roce 1956, takže se v této pětiletce pojednávaly články o konkrétních vyhláškách a nařízeních. Vysoká četnost byla dána i opakující se sekcí *Rozhledy*, ta byla zaznamenána celkem dvanáctkrát (přibližně 11 %Č) a *Chráněná území* celkem šestkrát (přibližně 5 %Č).

Lze to chápat jako důraz redakce časopisu na vymezení a stanovení základních hodnot ochrany přírody v České republice. Hlavní pilíře ochrany v ČR jsou tedy jistá legislativní zabezpečení, inspirace a kontakt se zahraničím a chráněná území, která zajišťují ochranu české krajiny.

Druhou nejčastější kategorií byla *Botanika* s 24 články. Tato kategorie zahrnuje studium rostlin, jejich ochranu a choroby, což bylo v tomto období významným tématem, pravděpodobně díky potřebě obnovy a ochrany přírodních zdrojů po druhé světové válce. Témata článků byla často odkazována na vliv války na českou krajinu. Jednalo se především o téma *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* popsáno v 8 článcích (přibližně 7 %Č). O kůrovcích tou dobou ještě nebyla řeč, šlo spíše o ochranu ekosystému lesa a jeho údržbu. S tím souvisí i významně popsané téma „*Ochrana dřevin, choroby dřevin*“, jemuž bylo věnováno 6 článků (přibližně 5 %Č). Důraz byl kladen také na téma „*Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae*“, a to konkrétně v 7 článcích (přibližně 6 %).

Kategorie *Zoologie* měla také relativně vysoké zastoupení, s 19 články (přibližně 17 %Č). Všechny články, až na jeden, byly zaměřené na téma *Ochrana živočichů*. Z toho

jednoznačně vynikalo subtéma *Ptáci* s 9 články (přibližně 8 %Č), a to především s ohledem na její ochranu. Ostatní zoologické taxony byly zmiňovány sporadicky.

V rámci kategorie *Zoologie* bylo v prvním období zaznamenáno poměrně vysoké procentuální zastoupení tématu *Ochrana motýlů*. V prvním období byly publikovány 2 články (přibližně 2 %Č) z celkového počtu článků v tomto období.

Geologii se zabývalo 11 článků (přibližně 10 %Č), což také poukazuje na její význam. Avšak ostatní kategorie jako jsou *Houby*, *Ovzduší*, *Vodní prostředí*, *Zemědělství* a *Problémy s odpady* měly v tomto období výrazně nižší zastoupení, každá s počtem článků menším než 10. Tyto oblasti mohly být v té době méně prioritní.

2. Období 1951-1955

V druhém období bylo analyzováno 229 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 5 %. Je zde patrný trend ve stoupajícím počtu článků (oproti prvnímu období víc než dvojnásobek, viz graf č. 0). Celkový počet stran časopisu v tomto období činí 1052.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou v následujícím pořadí *Ochrana přírody a krajiny*, *Botanika*, a *Zoologie* (viz graf č. 0). Došlo tam však k několika změnám, které v této kapitole popíšu.

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* stále pozorujeme tři pilíře ochrany přírody. Je zde celkem 92 článků a sekcí, což je přibližně 40 % z celkového počtu témat. Téma *Rozhledy* je zastoupeno nejpočetněji, a to v 35 sekcích (přibližně 15 %Č). Kategorie *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* se svými 33 články, nebo lépe řečeno sekcemi (přibližně 14 %Č) o víc jak 6 % klesla. V neposlední řadě zde máme 16 článků nebo sekcí zabývajících vymezením a charakteristikou *Chráněných území* (přibližně 7 %Č). Významnou událostí v tomto období bylo vyhlášení první chráněné krajinné oblasti v republice Český ráj v roce 1955. Články zabývající se chráněným územím většinou obsahují výčet nebo popis organismů vyskytujících se na daných územích.

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 46 článků, což představuje přibližně 20 % z celkového počtu článků publikovaných v tomto období. Udržela si tak stabilní zájem,

přičemž největší záměna byla zaznamenána v tématech *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 13 články (přibližně 6 %Č) a *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 10 články (přibližně 4 %Č). Tématu *Vypalování porostů* byly věnovány sice jen 2 články (necelé 1 %Č), ale dohromady obsáhly přibližně 21 stran z celkových 1052, což jsou 2 % stran. Akademická obec si totiž uvědomovala nadprodukcí dřeva a zmenšování rozlohy lesů, jako hrozbu tehdejší doby (viz kapitola č. IV.). Vysoký zájem o lesy a ochranu dřevin je tout Obsahově se tak téměř rovnají tématu *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* se 7 články (přibližně 3 %Č) a také tématu *Různé* s 6 články (přibližně 3 %Č).

Zoologie je popisována ve 40 člancích (přibližně 17 %) z celkového počtu článků. Počet článků o *ptácích* byl 14 (přibližně 5 %Č), o *savcích* pak 9 článků (přibližně 4 %Č). Počet článků o měkkýších činil 6 článků (přibližně 3 %Č). Bylo zde také zaznamenáno poměrně vysoké procentuální zastoupení tématu *Ochrana motýlů*. Ve druhém období se počet článků zvýšil na 4 (přibližně 2 %Č).

Kategorie *Ochrana přírody a krajiny* je zastoupena třinácti články. Z toho 7 (přibližně 3 %) jich spadalo do neurčitého tématu *Různé* (články, které se svou tematikou nehodily do žádného z předem stanovených témat) a 3 (přibližně 1 %) do tématu *Specifické rušivé antropogenní činnosti*, kde 2 byly zařazeny do subkategorie *Různé* (v tomto případě byly články věnovány rušivé činnosti dětí a mládeže a jejich neohleduplné chování v přírodě) a 1 do subkategorie turismus.

Téma *Těžba* je zahrnuto pod kategorií *Ochrana přírody a krajiny*. Podrobnější údaje v tabulce ukazují, že během těchto pěti let bylo publikováno pouze přibližně 0,5 % článků, které se zabývají tématem těžby, což odpovídalo celkem 1 článku. V tomto případě jde o velmi malé zastoupení v celkovém množství publikovaných článků, ačkoliv je z historických pramenů evidentní, že v tomto období byla těžba klíčovým prvkem industrializace a ekonomického rozvoje komunistické vlády.

Ve druhém zkoumaném období došlo k mírnému posunu v zájmu o téma *Ochrana hub*. Byly publikovány celkem 4 články (přibližně 2 % z celkového počtu článků) věnované ochraně hub, což představovalo přibližně 11 stran (1 % z celkového počtu stran).

V tomto období je první zmínka o *Oteplování klimatu*. Jednalo se o článek, který vyšel v roce 1953 pod názvem „Oteplování podnebí Evropy“.

V oblasti *Zemědělství se* pojednávalo hlavně o tématu *Eroze*. Je zmiňováno 5krát (přibližně 2 %Č) s rozsahem přibližně na 17 stranách.

3. Období 1956–1960

Období od roku 1956 do roku 1960 bylo v roce 1956 významně zahájeno vydáním prvního zákona na ochranu přírody a krajiny v Československu. To byl výsledek dlouholeté snahy odborníků a zákonodárců. Tuto snahu můžeme vidět ve vysokém zastoupení článků věnujících se *legislativě* v předchozích dvou obdobích. Zákon byl vydán pod č. 40/1956 Sb., o *státní ochraně přírody* ze dne 1. 8. 1956. První zákon měl pouze 21 paragrafů na rozdíl od současného zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., který obsahuje 93 paragrafů.

V třetím období bylo analyzováno 233 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 5 %. Celkový počet stran časopisu v tomto období činí 1276.

Celkově v tomto období došlo k jistému souměrnosti trendu v počtu článků a sekcí mezi vedoucími třemi kategoriemi *Hodnoty ochrany přírody, Zoologie a Botanika*.

Kategorie *Hodnoty ochrany přírody* je zastoupena sice pouze 83 články (přibližně 36 %Č), její obsah stránek je však 257, což činí zhruba 20 % celkového počtu stránek v tomto období. Zdaleka nejvíce popisovaná jsou témata *Rozhledy* v 39 sekcích (přibližně 17 %Č) a *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* v 28 sekcích (přibližně 12 %Č). Sekcí *Chráněná území* je v této pětiletce 10 (přibližně 4 %Č).

V kategorii *Zoologie* bylo publikováno 69 článků (přibližně 30 %Č), které dohromady obsáhly 217 stránek, což činí zhruba 17 % celkového počtu stránek v tomto období. Nejvíce článků se zaměřovalo na *ptáky* a *savce*. Subtéma spadající do *Ochrany živočichů* s názvem *Bezobratlí mimo hmyz a měkkýše* je zastoupen významnými 6 články (přibližně 3 %Č). Téma parazitů bylo rovněž zastoupeno, a to 5 články (přibližně 2 %Č). Byly publikovány 2 články, které se zaměřovaly na *Půdní biotu a edafon*. Ve třetí pětiletce bylo zaznamenáno poměrně vysoké procentuální zastoupení tématu *Ochrana motýlů*. Počet publikovaných článků zůstal na úrovni 4 (přibližně 2 %Č).

Ve třetím období se kategorie *Botanika* v časopise věnovaném ochraně přírody představila jako velmi významná oblast výzkumu, přičemž celkem zahrnovala 40 článků (přibližně 17 %Č). Mezi nejvýznamnější témata patřila *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště a Algae*, které bylo pokryto 15 články (přibližně 6 %Č) a *Ochrana rostlin (bylin)* s 13 články (přibližně 6 %Č).

V kategorii *Geologie* bylo publikováno 19 článků (přibližně 4 %Č). Jedním z nejvýznamnějších témat bylo *Speleologie a karsologie*, které zahrnovalo 8 článků (přibližně 3 %Č).

V období 1956-1960 byly ostatní kategorie v časopise velmi málo zastoupené, nebo dokonce vůbec. Kromě kategorie *Zemědělství* (s 6 články) se počet článků ve zbylých kategoriích pohyboval od 0 do 4.

4. Období 1961-1965

Ve čtvrtém období bylo analyzováno celkem 228 článků, což představuje přibližně 4,5 % z celkových 5024 analyzovaných článků. Celkový počet stran časopisu v tomto období činí 851. Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou *Hodnoty ochrany přírody, Botanika* a *Ochrana přírody a krajiny*.

Kategorie *Hodnoty ochrany přírody* je celkově zastoupena 114 články, což je přesně 50 % z celkového počtu analyzovaných článků. Je zde patrné výrazné zaměření na téma *Praktická péče o přírodu, záchranné a operační programy*, které tvoří největší podíl s 46 články (přibližně 20 %Č). *Rozhledy* jsou zastoupeny 32 sekcemi a články (přibližně 14 %Č) a *Chráněná území* 21 články (přibližně 9 %Č). Významnou událostí v tomto období bylo vyhlášení několika chráněných území. V roce 1963 byl vyhlášen Krkonošský národní park, první český národní park s posláním chránit mimořádně pestrou horskou krajinu. *Legislativa* je v tomto období zastoupena pouze 13 sekcemi.

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 35 článků, což představuje přibližně 15 % z celkového počtu článků tohoto období. Největší zastoupení má téma *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 16 články (přibližně 7 %Č), následované *Lesnictvím a ochranou lesa, kůrovcovými kalamitami* a *Ochranou rostlin (bylin)*, každé s 8 články (přibližně 4 %Č).

V tomto období bylo v kategorii *Ochrana přírody a krajiny* analyzováno celkem 29 článků, což představuje přibližně 13 % z celkového počtu článků v tomto období. Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Krajinnému rázu, krajinným památkovým zónám a stavbám v krajině*, které zahrnují 8 článků (přibližně 4 %Č). *Turismus (lyžování, vodáctví, horolezectví)* je zastoupen v 7 článcích (3 %Č).

Dalším výrazným tématem byla *Těžba*, která má 5 článků (přibližně 2 %Č). V tomto období se poprvé pojednává o tématu *Ochrana biodiverzity*, a to ve 2 článcích (necelé 1 %Č). Nutno však zmínit, že pojem *biodiverzita* zde nebyl přímo použit. Pojem byl poprvé během analýzy v časopise zaznamenán až v roce 1992. Výše uvedené články však byly věnovány zachování různorodosti v krajině.

Zoologie je zastoupena celkem 27 články (přibližně 12 % z celkového počtu článků). Nejvíce článků se věnovalo tématu *Ochrana živočichů*. Dohromady toto téma bylo zastoupeno 19 články (přibližně 8 %Č). Nejvíce pozornosti bylo věnováno *ochraně ptáků*, celkem 11 (přibližně 5 %), a *savců* s 8 články (přibližně 4 %). Ostatní taxony živočichů v tomto období nebyly významně zastoupeny.

Kategorie *Geologie* zahrnovala 9 článků (přibližně 4 %Č). *Speleologie a karsologie* měly největší zastoupení s 4 články (přibližně 2 %Č), následované *Pedologií* a *Mineralogií a petrologií*, každé s 2 články (přibližně 1 %).

Ovzduší bylo zastoupeno celkem 5 články (přibližně 2 %Č), všechny zaměřené na *Emise a smog*. Vodní prostředí zahrnovalo také 5 článků (přibližně 2 %). Ostatní kategorie byly v tomto období zastoupeny minimálně, nebo vůbec.

5. Období 1966-1970

V pátém období bylo analyzováno celkem 365 článků, což představuje přibližně 7 % z celkového množství 5024 článků, které byly analyzovány. Celkový počet stran časopisu v tomto období činil 1142. V tomto období byl časopis rozšířen o přílohy, které dohromady činily 87 stran. Strany příloh byly započítány do celkového počtu stran. Nejvýznamnější kategorie v tomto období byly *Hodnoty ochrany přírody*, *Botanika* a *Zoologie*.

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* je celkový počet analyzovaných článků 117, což tvoří 32 % z celkového počtu analyzovaných článků v tomto období. Dominuje počet článků věnovaných *Chráněným územím*, který dosahuje 37 článků (přibližně 10 %Č). *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 34 články (přibližně 9 %Č) tvoří významný podíl této kategorie. Téma *Rozhledy* je zastoupeno 18 články (přibližně 5 %Č).

Kategorie *Botanika* byla v tomto období velmi produktivní s 82 články, což představuje přibližně 22 % z celkového počtu článků. Co se tematiky týče, *Botanika* byla v tomto období poměrně rozmanitá. Největší zastoupení má téma *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 21 články (přibližně 6 %Č), následované *Ochranou rostlin (bylin)* s 20 články (přibližně 5 %Č). Téma *Ochrana dřevin, choroby dřevin* bylo zastoupeno 18 články (přibližně 5 %), a *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 12 články (přibližně 3,29 %). Bylo zde ale také 7 článků (přibližně 2 %Č) na téma *Chráněné/vzácné/ohrožené druhy rostlin, ochrana fytozoozóny* a 4 články (přibližně 1 %Č) zařazené do skupiny *Různé*.

Zoologie je zastoupena celkem 55 články (přibližně 15 %Č). Většina článků byla věnována *Ochraně živočichů*. Z toho se nejčastěji psalo o ochraně *ptáků*, celkem 26 článků (přibližně 7 %Č), a *savců* s 14 články (přibližně 4 %Č). Poměrně významným tématem byli *plazi* s 4 články (přibližně 1 %Č). Bylo zmíněno několik taxonů bezobratlých (dohromady ve 4 článcích).

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo analyzováno celkem 57 článků, což představuje přibližně 16 % z celkového počtu článků v tomto období. Celkově kategorie *Ochrana přírody a krajiny* představuje významný podíl článků věnujících se různým aspektům ochrany přírodních a kulturních hodnot krajiny. Největší podíl v této kategorii mají články věnované tématu *Krajinný ráz, krajinné památkové zóny, stavby v krajině*, které čítají 13 článků (přibližně 4 %Č). Důležitou součástí této kategorie jsou také články zaměřené na *Specifické rušivé antropogenní činnosti*, konkrétně *Turismus*, které tvoří 7 článků (přibližně 2 %Č). Významnější část časopisu je také věnována tématu *Územní systém ekologické stability, Významné krajinné prvky*, které tvoří 6 článků (přibližně 2 %Č). *Těžba* má 2 články (přibližně 1 %Č). V rámci této kategorie poměrně velké množství článků spadalo do skupiny *Různé*, a to přesně 26 (přibližně 7 %Č).

Kategorie *Geologie* zahrnovala 27 článků (přibližně 7 %Č). Největší podíl článků je zastoupen tématem *Mineralogie a petrologie*, které čítají 9 článků (přibližně 2 %Č). *Speleologie a karsologie* s 8 články (přibližně 2 %Č) a *Různé/mix* s 7 články (přibližně 2 %Č) také tvoří podstatnou část této kategorie. Téma *Různé/mix* zahrnuje témata věnovaná geologii, která buď nespádala do žádných z předem vytvořených témat, nebo naopak popisovala geologii jako celek a uvedená témata se vzájemně prolínala. V rámci této kategorie k tomu docházelo poměrně často.

Vodní prostředí zahrnovalo 15 článků (přibližně 4 %Č), s třemi hlavními tématy, každé zastoupeno 5 články (přibližně 1 %Č): *Znečišťování vod, čistírny odpadních vod, Revitalizace toků a stojatých vod* a *Různé*.

V oblasti *Zemědělství* bylo publikováno 9 článků (přibližně 2 %Č), přičemž se zaměřovaly především na *Různé* jiné aspekty zemědělství. Kategorie *Problémy s odpady* nebyla v tomto období zastoupena žádným článkem, což naznačuje nízkou pozornost věnovanou tomuto tématu.

Ovzduší bylo zastoupeno celkem 3 články (přibližně 1 %Č), všechny zaměřené na *Emise a smog*.

6. Období 1971-1975

V období 1971-1975 bylo analyzováno celkem 538 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 11 %. V tomto období bylo publikováno 1480 stran časopisu z toho 136 formou příloh.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody*, *Botanika* a *Zoologie*. Následuje kategorie *Ochrana přírody a krajiny* a *Geologie*.

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 196 článků, což představuje přibližně 36 % z celkového počtu článků. Nejpočetněji zastoupeným tématem v této kategorii jsou *Chráněná území* s 77 články (přibližně 14 %Č). Je to způsobeno ročníkem 1972, kde byla ve všech časopisech vytvořena sekce „Národní parky“, jejímž cílem je nabídnout stručný přehled nejdůležitějších národních parků světa podle jednotlivých světadílů. *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* zahrnuje 58 článků (přibližně 11 %Č). Další významné téma jsou *Rozhledy* s 29 články

(přibližně 5 %Č), a *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* s 20 články (přibližně 4 %Č). *Mezinárodní ochrana přírody* je zde také hojně zastoupena s 12 články (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 112 článků, což představuje přibližně 21 % z celkového počtu článků. Co se počtu článků v tomto období týče, nejvýznamnější témata jsou *Ochrana rostlin (bylin)* s 45 články (přibližně 8 %Č), *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 22 články (přibližně 4 %Č), a *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 13 články (přibližně 2 %Č). Tématu *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* bylo věnováno 12 článků (přibližně 2 %Č). Téma *Lesnictví* však převyšuje téma *Ochrana rostlin (bylin)*, co se do počtu obsažených stran týče. Lesnictví obsáhlo přibližně celkem 68 stran časopisu, zatímco *Ochrana rostlin (bylin)* jen 65 i přes svůj vysoký počet článků.

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 105 články (přibližně 20 %Č). Většina z nich (99) se věnuje *ochraně živočichů*. Z toho 83 obratlovcům a 16 se věnuje bezobratlým živočichům. Nejvýznamnější subtémata jsou *Ptáci* s 47 články (přibližně 9 %Č) a *Savci* s 23 články (přibližně 4 %Č). Důležité subtéma je *Hmyz*, který zahrnuje 11 článků (přibližně 2 %Č), v rámci něhož jsou nejvýznamnějším taxonem *Brouci* s 4 články (přibližně 1 %Č). *Měkkýšům, Obojživelníkům a Obratlovcům* (toto subtéma zahrnuje články zaměřené na více jak jeden taxon obratlovců) jsou také věnovány 4 články.

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo publikováno 63 článků, což představuje přibližně 12 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Různým tématům*, které zahrnují 29 článků (přibližně 5 %Č). *Územní systém ekologické stability a významné krajinné prvky* zahrnují 12 článků (přibližně 2 %Č). *Krajinný ráz, krajinné památkové zóny a stavby v krajině* zahrnují 9 článků (přibližně 2 %Č). 8 článků (přibližně 3 %Č) je věnováno *Specifické rušivé antropogenní činnosti*, z toho 4 *Turismu* a 4 subtématu *Různé*.

V kategorii *Geologie* bylo publikováno 43 článků (přibližně 8 %Č). Nejvíce článků se věnovalo *Speleologii a karsologii* s 20 články (přibližně 4 %Č) a *Mineralogii a petrologii* také s 20 články (přibližně 4 %Č).

V letech 1971-1975 byl každý díl časopisu vydáván se specializovanou závěrečnou stranou, věnovanou popisu konkrétní jeskyně. Tuto sekci jsem nezapočítávala do celkového počtu článků nebo stran, jelikož tato strana už nebyla číslovaná a zároveň se jednalo pouze o krátký text. Takto bylo zveřejněno v tomto období dohromady 23 článků (tudíž i 23 závěrečných stran).

Ovzduší, konkrétně *Smog a emise* bylo zmíněno ve 4 článcích (přibližně 1 %Č).

Kategorie *Problémy s odpady*, *Zemědělství a Houby* byly velmi málo zastoupeny.

7. Období 1976–1980

V období 1976-1980 bylo analyzováno celkem 380 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 8 %. V tomto období bylo publikováno 3200 stran časopisu. Nutno však zmínit, že v roce 1976 došlo k dočasné obměně podoby časopisu *Ochrana přírody*. Časopis byl v této době sloučen s publikací *Památková péče*. Takto sloučený časopis byl vydáván pod názvem *Památky a příroda* až do roku 1991. Pokrýval tak nejen ochranu přírody, ale i památkovou péči. Tato změna byla součástí širší reorganizace a zefektivnění publikací zaměřených na ochranu přírodního a kulturního dědictví v Československu. V roce 1992 byl časopis vrácen do původního stavu a jeho název byl opět *Ochrana přírody*.

V pozměněném formátu byl každý díl časopisu rozdělen do dvou částí: *památky a příroda*. Každá část měla svůj obsah. Číslování stran však bylo kontinuální napříč celým časopisem. Obsahová analýza byla prováděna pouze v části *příroda*. V části věnované *památkám* jsem sledovala pouze počet stran a počet publikovaných článků. Procenta uvedená v analýze se týkají pouze článků z části časopisu věnované *přírodě*, nikoli celkového počtu článků v časopise.

Z celkových 3197 stran časopisu v tomto období bylo 1559 stran věnováno části *památky*. Bylo zde zveřejněno dohromady 171 stěžejních článků.

Nejvýznamnějšími kategoriemi v sedmé šestiletce jsou v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody*, *Ochrana přírody a krajiny*, a *Zoologie*. Následuje *Botanika* a *Geologie* (viz graf č. 0).

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 126 článků, což představuje přibližně 33 % z celkového počtu článků. Nejpočetněji zastoupeným tématem v této kategorii jsou *Chráněná území* s 63 články (přibližně 17 %Č). Další významné téma je *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 36 články (přibližně 9 %Č) a *Rozhledy* s 15 články (přibližně 4 %Č).

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo publikováno 67 článků, to představuje přibližně 18 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Územnímu systému ekologické stability a významným krajinným prvkům*, které zahrnují 20 článků (přibližně 5 %Č). 19 (5 %Č) článků spadá do tématu *Různé*. V této kategorii byly do tématu *Různé* řazeny články týkající se obecně ochrany přírody nebo věnované výročí vzniku časopisu.

Krajinný ráz, krajinné památkové zóny a stavby v krajině zahrnují 11 článků (přibližně 3 %Č). Další významné téma je *Těžba* s 6 články (přibližně 2 %Č). V rámci tématu *Specifické rušivé antropogenní činnosti* je publikováno dohromady 7 článků (přibližně 2 %Č).

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 64 články, což představuje přibližně 17 % z celkového počtu článků. Většina z těchto článků je věnována *Ochráně živočichů*. Jednoznačně zde převažuje taxon *Ptáky* s 30 články (přibližně 8 %Č). Následují *Savci* s pouhými 7 články (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 55 článků (přibližně 14 %Č). Nejvýznamnějším tématem je *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 22 články (přibližně 6 %Č). Následuje *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 12 články (přibližně 3 %Č), a *Chráněné/vzácné/ohrožené druhy rostlin, ochrana fytogenofondu*, které zahrnují 11 článků (přibližně 3 %Č).

V kategorii *Geologie* bylo publikováno celkem 30 článků (přibližně 8 %Č) z celkového počtu článků. Z toho 21 článků (přibližně 6 %Č) se věnovalo *Mineralogii a petrologii*.

V kategorii *Vodní prostředí* bylo publikováno 18 článků (přibližně 5 %Č). Stěžejním tématem je zde *Revitalizace toků a stojatých vod* se 7 články (přibližně 2 %Č) a téma *Různé* s 8 články (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Ovzduší* bylo publikováno 8 článků (přibližně 2 %Č), z toho 7 se týkalo *Emisí, smogu* a kategorie *Zemědělství* obsáhla celkem 9 článků (přibližně 2 %Č).

8. Období 1981-1985

V období 1981-1985 bylo analyzováno celkem 296 článků. To představuje přibližně 6 % z celkových 5024 analyzovaných článků. Během tohoto období bylo publikováno 3197 stran časopisu. V tomto období nedošlo k významným změnám ve formátu nebo zaměření časopisu. V časopise se stále nachází dvě části: *příroda* a *památky*. Přičemž uvedená procenta analyzovaných článků odpovídají pouze části věnované *přírodě*, nikoli celkového počtu článků v časopise.

Část *památky* obsáhla dohromady 982 stran a bylo v ní publikováno celkem 239 významných článků.

Nejvýznamnějšími kategoriemi v tomto období byly *Hodnoty ochrany přírody*, *Botanika* a *Zoologie* následované *Geologií* a *Ochranou přírody a krajiny* (viz graf č. 0).

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 93 článků, což představuje přibližně 31 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnějším podílem jsou *Chráněná území* s 45 články (přibližně 15 %Č). Další významná témata zahrnují *Praktickou péči o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 14 články (přibližně 5 %Č) a *Rozhledy* s 15 články (přibližně 5 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 50 článků (přibližně 16 %Č). Nejvýznamnějšími tématy jsou *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 18 články (přibližně 6 %Č) a *Chráněné/vzácné/ohrožené druhy rostlin, ochrana fytozoozónu* s 11 články (přibližně 4 %Č). Témata *Ochrana dřevin, choroby dřevin* a *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* byly popsány v 8 článcích (přibližně 3 %Č).

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 47 články, což představuje přibližně 16 % z celkového počtu článků. Většina z těchto článků se věnuje *Ochraně živočichů*, konkrétně obratlovcům. Nejvíce článků bylo publikováno o *Ptácích*, celkem 19 (přibližně 6 %Č), následovaných *Savci* s 10 články (přibližně 3 %Č). 3 články (přibližně 1 %Č) se věnovaly *Ochraně genofonu živočichů*.

V kategorii *Geologie* bylo publikováno celkem 43 článků (přibližně 15 %Č). 19 článků (přibližně 6 %Č) se věnovalo *Mineralogii a petrologii* a významných 15 článků (přibližně 5 %Č) tématu *Speleologie, karsologie*.

V kategorii *Ovzduší* bylo publikováno 10 článků (přibližně 4 %Č), z toho 9 článků se týkalo *Emisí a smogu*. Jedním s těchto článků je „Vliv průmyslových emisí na hmyz“ vydaný v roce 1985. Považuji tuto publikaci za průkopnickou ve své době (viz kapitola *IV*).

V kategorii *Vodní prostředí* bylo publikováno 7 článků (přibližně 2 %Č). Hlavními tématy byly *Revitalizace toků a stojatých vod* a *Znečišťování vod, čistírny odpadních vod*. Obě témata byla zastoupena 3 články (přibližně 1 %Č).

9. Období 1986-1990

V období 1986-1990 bylo v části *Příroda* analyzováno 322 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 6 %. V tomto období bylo publikováno dohromady 3195 stran časopisu. Zatím se v celém období stále jedná o obměnu časopisu s názvem *Památky a příroda*.

Část *Památky* v tomto období obsáhla dohromady 1925 stran a bylo v ní publikováno celkem 278 významných článků.

Nejvýznamnějšími kategoriemi v tomto období jsou *Hodnoty ochrany přírody*, *Ochrana přírody a krajiny* a *Geologie*. Následují kategorie *Botanika*, *Zoologie* a *Ovzduší* (viz graf č. 0).

Kategorie *Hodnoty ochrany přírody* zahrnuje 136 článků (přibližně 42 %Č). Nejvíce zastoupeným tématem v této kategorii je *Mezinárodní ochrana přírody* s 57 články (přibližně 18 %Č), za ním následuje téma *Chráněná území* s 37 články (přibližně 11 %Č). Další významné téma je *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 22 články (přibližně 7 %Č) a *Rozhledy* s 13 články (přibližně 4 %Č).

Kategorie *Ochrana přírody a krajiny* zahrnuje 50 článků (přibližně 16 %Č). Nejvýznamnější podíl této kategorie tvoří články spadající do tématu *Různé* s 18 články (přibližně 6 %Č). V tomto období se v časopisu často rozebírala okrajová témata

související s ochranou přírody jako například konference, filmy, školní akce a návrhy na pomaturitní studium ochrany přírody. Tato témata byla zařazována právě do kategorie *Různé*. Dále se časopis v 10 článcích (přibližně 3 %Č) věnuje *Územnímu systému ekologické stability a významným krajinným prvkům*. Důležité jsou také témata *Krajinný ráz, krajinné památkové zóny, stavby v krajině (6 článků)* a *Těžba (5 článků)*.

V kategorii *Geologie* bylo publikováno celkem 44 článků (přibližně 14 %Č). Nejvýznamnější podíl tvoří články věnované *Mineralogii a petrologii* s 28 články (přibližně 9 %Č). *Speleologie a karsologie* zahrnují 14 článků (přibližně 4 %Č), zatímco *Paleontologie* a *Pedologie* mají každá po jednom článku (přibližně 0 %Č).

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 28 články (přibližně 9 %Č). Většina z těchto článků je věnována *Ochráně živočichů*. Nejvíce zastoupeným taxonem jsou *Ptáci* s 8 články (přibližně 2 %Č), následují *Savci, Motýli, Plazi* a *Měkkýši*, každý s 2 články (přibližně 1 %Č). V této kategorii je také důležité zmínit téma *Reintrodukce živočichů*, které obsahuje 2 články (přibližně 1 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 37 článků (přibližně 11 %Č). Nejvýznamnějším tématem je *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 11 články (přibližně 3 %Č). Následuje *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 10 články (přibližně 3 %Č) a *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 8 články (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Ovzduší* bylo publikováno 15 článků (přibližně 5 %Č), z toho 6 se týkalo *Emisí, smogu* a 3 články *Klimatických změn*. Téma klimatických změn bylo celkově popsáno na přibližně 15 stranách. V roce 1988 byl vydán článek s názvem „Globální perspektivy vývoje klimatu“, který považuji za stěžejní, co se politické situace v ČSR týče (viz kapitola *Kvalitativní analýza dat stěžejních článků*).

Po Sametové revoluci, v roce 1989, byl vydán článek s názvem „Naše společná budoucnost“, který poprvé otevřeně mluví o reálné situaci způsobené komunistickým režimem v ČSR.

10. Období 1991-1995

V období 1991-1995 bylo analyzováno celkem 362 článků. Z celkového počtu 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 7 % a publikováno bylo celkem 1951 stran

časopisu. V tomto období se navrátil původní formát časopisu. V roce 1991 byly poslední časopisy vydávány jako *Památky a příroda* a v roce 1992 byl obnoven formát časopisu a s ním i název *Ochrana přírody*.

Část *Památky* obsáhla dohromady 320 stran a bylo v ní publikováno celkem 34 významných článků.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody*, *Ochrana přírody a krajiny* a *Zoologie*. Následuje kategorie *Botanika* a *Geologie* (viz graf č. 0).

Tato pětiletka je významným obdobím. 21. říjen 1991 byl celosvětově určen dnem, kdy byla vyhlášena „nová strategie trvale udržitelného žití“ s názvem *Pečujeme o Zemi* (*Caring for the Earth*). Strategie byla výsledkem společné práce IUCN, UNEP, WWF. Jan Čeřovský ve svém článku „Nové strategie ochrany přírody“ označuje počátky 90. let, jako „druhou vlnu zájmu o životní prostředí“ (s. 122). Popisuje velké naděje, které skládá v Konferenci spojených národů o životním prostředí, která se má udát v červnu roku 1992 v Rio de Janeiru. 1992 došlo ke schválení nového zákona na ochranu přírody. Také to je rok, kdy byl v časopise poprvé popsán pojem *biologická diverzita*, jež se stal v oblasti ochrany přírody stěžejním pro vědeckou komunitu i veřejnost. Byl to rok, kdy docházelo k mnoha praktickým krokům (např. geografické výzkumy a geografické informační systémy...) za cílem uvést nový zákon do chodu. Je to doba, kdy se Česko a Slovensko může konečně otevřeně přidat k těmto událostem, a tím upozornit na realitu devastace přírody. Rok 1992 byl také významný díky přijaté směrnici Evropského společenství, známou jako „Habitatus Directive“. Ta se stala důležitým legislativním nástrojem ochrany přírody pro členské země.

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 145 článků, což představuje přibližně 40 % z celkového počtu článků. Nejpočetněji zastoupeným tématem v této kategorii jsou *Chráněná území* s 38 články (přibližně 11 %Č). *Mezinárodní ochrana přírody* a *Rozhledy* jsou obě zastoupeny 37 články (přibližně 10 %Č). *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* zahrnuje 18 článků (přibližně 5 %Č) a *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* jsou zastoupeny 15 články (přibližně 4 %Č), což je ovlivněno novelou zákona o ochraně přírody.

Kategorie *Ochrana přírody a krajiny* obsahuje 69 článků (přibližně 19 %Č). Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Územnímu systému ekologické stability a významným krajinným prvkům*, které zahrnují 20 článků (přibližně 6 %Č). Věnují se zkušenostem z projektování a perspektivám realizace konkrétního územního plánování a prostorovému uspořádání ekologicky významných prvků krajiny. Téma *Různé* jsou zastoupeno 13 články (přibližně 4 %Č). Do této kategorie byl zařazen významný článek s názvem „Dynamická změna vegetace a půdy na cestách hřebenových partií Krkonoš“ psaný skupinou autorů.

V tomto období byl v časopise poprvé použit pojem „biodiverzita“, a to v roce 1992. Termín biologická rozmanitost byl sice propagován Thomasem Lovejoyem po roce 1980, ale významnost nabýval až v 90. letech. V tomto období pak bylo *Ochraně biodiverzity* věnováno 11 článků (přibližně 3 %Č) s přibližným obsahem stran 24 (1 % celkového počtu stran časopisu v tomto období). V tomto období se v jednotlivých číslech objevuje samostatná sekce *Biodiverzita*. Články byly publikovány s cílem podporovat zachování biologické rozmanitosti, často v mezinárodním kontextu. Sekce *biologická diverzita* a články do ní zařazené se zaměřovala na vymezení pojmu *biodiverzita*, aktuality týkající se jejího zachování, také se věnovala některým chráněným územím a jejich managementu.

V kategorii *Zoologie* bylo publikováno 61 článků (přibližně 17 %Č). Nejvíce článků se věnovalo *Ochraně živočichů*, konkrétně *Ptákům* s 19 články (přibližně 5 %Č), následovanými *Savci* s 13 články (přibližně 4 %Č). Dvě důležitá témata, obě s 5 články (přibližně 1 %Č) jsou *Měkkýši* a *Motýli*. Po obsahové stránce však bylo *Měkkýšům* věnováno výrazně více stran časopisu, konkrétně 24, zatímco *Motýlům* pouze 15.

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 32 článků (přibližně 9 %Č). Nejvýznamnější témata jsou *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 12 články (přibližně 3 %Č), *Ochrana dřevin, choroby dřevin* se 7 články (přibližně 2 %Č) a *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 6 články (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Geologie* bylo publikováno 31 článků (přibližně 9 %Č). Nejvíce článků se věnovalo *Mineralogii a petrologii* s 16 články (přibližně 4 %Č) a *Speleologii a karsologii* s 8 články (přibližně 2 %Č). *Pedologie* byla zastoupena 4 články (přibližně 1 %Č).

V kategorii *Vodní prostředí* bylo publikováno 10 článků (přibližně 3 %Č). Nejvýznamnějším tématem je *Revitalizace toků a stojatých vod* s 6 články (přibližně 2 %Č).

Kategorie *Ovzduší* byla zastoupena 7 články (přibližně 2 %Č). Nejvýznamnějším tématem jsou *Emise a smog* s 4 články (přibližně 1 %Č) a *Klimatické změny* s 2 články (přibližně 1 %Č). Během této doby začaly být environmentální problémy spojené s kvalitou ovzduší stále více vnímány jako globální výzvy, což vedlo k intenzivnějšímu zkoumání a debatám.

11. Období 1996-2000

V období 1996-2000 bylo analyzováno celkem 434 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 9 %. Bylo vydáno 1600 stran časopisu.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody*, *Zoologie* a *Ochrana přírody a krajiny*. V tomto období jsou si tyto kategorie, co se počtu článků týče, poměrně vyrovnané. Za nimi následují *Botanika* a *Geologie* (viz graf č. 0).

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 128 článků, což představuje přibližně 29 % z celkového počtu článků. Nejpočetněji zastoupeným tématem v této kategorii je *Mezinárodní ochrana přírody* s 47 články (přibližně 11 %Č). Další významná témata jsou *Chráněná území* s 31 články (přibližně 7 %Č) a *Rozhledy* s 23 články (přibližně 5 %Č). *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* zahrnují 16 článků (přibližně 4 %Č).

V kategorii *Zoologie* bylo v tomto období analyzováno dohromady 115 článků, což představuje přibližně 27 % z celkového počtu článků. Více než polovina z nich se věnuje *Ochráně živočichů*. Nejvýznamnější subtémata jsou *Savci* s 34 články (přibližně 8 %Č) a *Ptáci* s 24 články (přibližně 6 %Č). *Měkkýši* jsou také důležité subtéma s 12 články (přibližně 3 %Č). V rámci subtématu *Hmyz* bylo v tomto období započteno dohromady 15 článků (přibližně 3 %Č), z toho 6 (přibližně 1 %Č) do řádu *Motýli*. Poprvé je zde zásadně věnovaná pozornost tématu *CITES, obchodování s živočichy* (v 7 člancích, přibližně 2 %Č) a *Významu zoologických zahrad* (v 4 člancích, přibližně 1 %Č). ČSR se stalo součástí CITES v roce 1992, což se v tomto období odrazilo v časopise *Ochrana*

přírody. Podle informací dostupných na stránkách CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora [CITES], n.d.) v 90. letech docházelo ze strany CITES k významným snahám posílit regulace vůči silně ohroženým druhům živočichů.

Kategorii *Ochrana přírody a krajiny* byla zastoupena 82 články, což představuje přibližně 19 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Krajinnému rázu, krajinným památkovým zónám a stavbám v krajině* s 22 články (přibližně 5 %Č). Následuje téma s názvem *Různé*, do kterého bylo v tomto období zařazeno 21 článků (přibližně 5 %Č). Významné téma v tomto období je *Ochrana biodiverzity* s 14 články (přibližně 3 %Č). V roce 1999 byl publikován první článek věnovaný soustavě významných lokalit NATURA 2000. V tomto období následovaly další dva články na toto téma. Dohromady tak bylo tématu *Ptačí oblasti, NATURA 2000* věnováno necelých 1 % z celkového počtu článků v období.

Je patrné, že biodiverzita jako pojem získává stále více pozornosti, což se odráží v počtu článků věnujících se ochraně různých druhů živočichů a rostlin. V roce 1988 byl oficiálně definován pojem *biodiverzita* v publikaci od E. O. Wilsona, a to významně ovlivnilo zaměření na ochranu biologické rozmanitosti v následujících letech.

E.O. Wilson je významný biolog, který se zasloužil o popularizaci a vědecké studium biodiverzity. Mezi jeho klíčové publikace na toto téma patří několik významných knih, z toho první byla kniha "Biodiversity" (1988). Tato kniha je záznamem z konference o biodiverzitě, kterou sponzorovala mimo jiné *Národní akademie věd*. Obsahuje různé pohledy na biodiverzitu, její důležitost, ohrožení a možnosti ochrany (Wilson, 2016).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 55 článků, to představuje přibližně 13 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější témata jsou *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 20 články (přibližně 5 %Č), *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 15 články (přibližně 3 %Č) a *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 13 články (přibližně 3 %Č).

V kategorii *Geologie* bylo 28 článků, což představuje přibližně 6 % z celkového počtu článků. Nejvíce článků se věnovalo *Mineralogii a petrologii* s 14 články (přibližně 3 %Č).

Ovzduší v tomto období nebylo významně rozebíráno, zatímco ochrana *Vodního prostředí* byla popisována ve 13 člancích, což představuje přibližně 3 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější témata jsou *Revitalizace toků a stojatých vod* s 6 články (přibližně 1 %Č) a *Sucho, vysychání toků* s 5 články (přibližně 1 %Č). Důvodem vysokého zájmu o toto téma bude Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, která stanovila rámec pro činnost EU v oblasti vodní politiky.

12. Období 2001-2005

V období 2001–2005 bylo analyzováno celkem 445 článků, což představuje přibližně 9 % z celkového počtu analyzovaných článků. Bylo vydáno 1600 stran časopisu.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou opět v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody*, *Ochrana přírody a krajiny* a *Zoologie*. Následuje kategorie *Botanika* a *Geologie* (viz graf č.0).

V první kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 136 článků, což představuje přibližně 31 % z celkového počtu článků. Nejpočetněji zastoupeným tématem v této kategorii je *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 38 články (přibližně 9 %Č) spolu s tématem *Mezinárodní ochrana přírody*, která byla obsažena v 37 člancích (přibližně 8 %Č). Další významná témata jsou *Rozhledy* s 26 články (přibližně 6 %Č) a *Chráněná území* s 25 články (přibližně 6 %Č).

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo publikováno 100 článků, což představuje přibližně 22 % z celkového počtu článků. Články zařazené do tématu *Různé* tvoří nejvýznamnější podíl v této kategorii, konkrétně 36 článků (přibližně 8 %Č). Časopis se začíná intenzivně věnovat tématu *Ptačí oblasti, NATURA 2000*, přičemž tomuto tématu je věnováno 26 článků (přibližně 6 %Č). Zvýšená pozornost je zaměřena na zvýšení povědomí o cílech programu, které byly stanoveny do roku 2000. *Ochrana biodiverzity* je zde také stěžejní, a to v 9 člancích (přibližně 2 %Č),

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 83 články (přibližně 19 %Č). Více jak polovina z nich se věnuje *Ochraně živočichů* (začínají se postupně řešit obecnější témata mimo konkrétní druhy živočichů – „increased awareness“). Nejvýznamnějšími sub tématy jsou *Ptáci* s 17 články (přibližně 4 %Č) a *Savci* s 13 články (přibližně 3 %Č). *Měkkýši* jsou zastoupeni 9

články (přibližně 2 %Č). Časopis se významně věnuje tématu *CITES, obchodování s živočichy* v 8 článcích (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo vydáno 64 článků (přibližně 14 %Č). Nejvýznamnějšími tématy jsou *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 17 články (přibližně 4 %Č), *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 16 články (přibližně 4 %Č), a *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 11 články (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Vodní prostředí* bylo publikováno 25 článků (přibližně 6 %Č). Nejvýznamnější témata jsou *Povodně* s 10 články (přibližně 2 %Č) a *Migrační překážky v tocích, říční plavba* s 5 články (přibližně 1 %Č). V letech 2002-2004 časopis reflektoval povodně z roku 2002, které zásadně ovlivnily českou společnost a ekonomiku.

V kategorii *Geologie* bylo publikováno 22 článků (přibližně 5 %Č). Nejvíce článků se věnovalo *Speleologii a karsologii* s 8 články (přibližně 2 %Č).

Kategorie *Ovzduší* obsahovala 6 článků (přibližně 1 %Č), z toho všechny byly věnované *Klimatickým změnám*.

13. Období 2006-2010

V období 2006–2010 bylo analyzováno celkem 384 článků, což představuje přibližně 8 % z celkového počtu analyzovaných článků. V tomto období bylo publikováno 1264 stran časopisu.

Výrazně nejvýznamnější kategorií v tomto období jsou *Hodnoty ochrany přírody*. Následuje kategorie *Ochrana přírody a krajiny* a *Zoologie*. V neposlední řadě pak kategorie *Botanika* a *Geologie* (viz graf č. 0).

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 165 článků, což představuje přibližně 43 % z celkového počtu článků. Tato kategorie obsáhla celkově 444 stran, což je přibližně 35 % stran z časopisu v tomto období. Nejvíce článků a sekcí obsáhlo téma *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 46 články (přibližně 12 %Č) a následně *Chráněná území* s 44 články (přibližně 11 %Č). Obsahově však bylo nejvýznamnější téma *Chráněná území* s přibližně 146 stranami (přibližně 12 % stran z celkového počtu stran v tomto období). Tématu *Rozhledy* bylo věnováno 33

článků či sekcí (přibližně 9 %Č). *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* zahrnují 30 článků (přibližně 8 %Č), ve kterých se odráží novelizace zákona č. 114/1992 Sb., *o ochraně přírody a krajiny*. To zlepšilo legislativní rámec pro ochranu přírody v ČR. Novely zahrnovaly úpravy týkající se správy chráněných území (to je důvodem k vysokému zastoupení tématu *Chráněná území* v tomto období), ochrany druhů a krajinného plánování.

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo publikováno 63 článků, což představuje přibližně 16 % z celkového počtu článků. V této kategorii dominují články zaměřené na *Turismus (lyžování, vodáctví, horolezectví)*, které tvoří 18 článků (přibližně 5 %Č). Následují články věnované *Krajinnému rázu, krajinným památkovým zónám a stavbám v krajině* s 8 články (přibližně 2 %Č). 6 článků (přibližně 2 %Č) bylo věnováno tématům *Ptačí oblasti, Natura 2000 a Ochrana biodiverzity*. Na konci roku 2006 vyhlásila OSN rok 2010 *Mezinárodním rokem biodiverzity*. Vedlo to ke zvýšenému zájmu o ochranu biologické rozmanitosti v České republice. Byly prováděny kampaně na zvýšení povědomí veřejnosti o významu biodiverzity a zaváděna opatření na ochranu ohrožených druhů a stanovišť (OSN).

V kategorii *Zoologie* bylo publikováno 60 článků, což představuje přibližně 16 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnějšími subtématy jsou *Ptáci* s 18 články (přibližně 5 %Č) a *Savci* s 11 články (přibližně 3 %Č). Ve 3 článcích se vyskytlo téma *Zákonem chráněné druhy* (přibližně 1 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 44 článků (přibližně 11 %Č). Nejvýznamnějšími tématy jsou *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 13 články (přibližně 3 %Č) a *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* zahrnuje 12 článků (přibližně 3 %Č).

Kategorie *Geologie* zahrnuje 34 článků (přibližně 9 %Č). Výrazně nejvíce článků se věnovalo *Speleologii a karsologii* s 22 články (přibližně 6 %Č).

V kategorii *Vodní prostředí* bylo publikováno 11 článků (přibližně 3 %Č). Stěžejním tématem je *Revitalizace toků a stojatých vod* s 6 články (přibližně 2 %Č).

Kategorie *Ovzduší* obsahuje 6 článků (přibližně 2 %Č), přičemž všechny jsou věnované tématu *Klimatické změny* s 6 články (přibližně 2 %Č).

14. Období 2011-2015

V období 2011-2015 bylo analyzováno celkem 341 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 7 %. Bylo publikováno 1143 stran časopisu.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody*, *Zoologie* a *Ochrana přírody a krajiny*. Následuje kategorie *Botanika* a *Geologie* (viz graf č. 0).

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 115 článků, což představuje přibližně 34 % z celkového počtu článků. V této kategorii dominují články zaměřené na téma *Chráněná území* s 38 články (přibližně 11 %Č). Další významné téma jsou *Rozhledy* s 27 články (přibližně 8 %Č) a *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 25 články (přibližně 7 %Č).

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 75 články (přibližně 22 %Č), z nichž většina se věnuje *Ochráně živočichů*. Nejvýznamnějšími sub tématy jsou články zaměřené na *Ptáky* s 17 články (přibližně 5 %Č) a *Savce* s 16 články (přibližně 5 %Č). V tomto období bylo také mnoho článků (konkrétně 8 článků, přibližně 2 %Č) věnováno řádu *Brouci*. Významně byla zastoupena témata *Lov zvířat*, *myslivost* a *Záchranné stanice pro handicapované živočichy* obě s 4 články (přibližně 1 %Č).

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo vydáno 52 článků, což představuje přibližně 15 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Územnímu systému ekologické stability a významným krajinným prvkům*, které zahrnují 20 článků (přibližně 6 %Č). *Krajinný ráz, krajinné památkové zóny a stavby v krajině* zahrnují 9 článků (přibližně 3 %Č). Skupina témat *Různé* je zastoupeno 7 články (přibližně 2 %Č).

Kategorie *Botanika* byla zastoupena 45 články (přibližně 13 %Č). Nejvýznamnější témata jsou *Ochrana dřevin, choroby dřevin* s 15 články (přibližně 4 %Č) a *Ochrana rostlin (bylin)* s 10 články (přibližně 3 %Č). *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* zahrnují 8 článků (přibližně 2 %Č).

V kategorii *Geologie* bylo publikováno 36 článků (přibližně 11 %Č). Nejvíce článků se věnovalo *Speleologii a karsologii* s 28 články (přibližně 8 %Č) a *Mineralogii a petrologii* s 6 články (přibližně 2 %Č).

Vodní prostředí bylo pokryto 16 články (přibližně 5 %Č), přičemž nejvýznamnějším dílčím tématem je *Revitalizace toků a stojatých vod* s 6 články (přibližně 2 %Č). *Ovzduší* bylo zastoupeno minimálně, pouze 2 články (přibližně 1 %Č) se věnovaly *Klimatickým změnám*.

Kategorie *Houby, Zemědělství a Problémy s odpady* nebyly v tomto období zastoupeny vůbec.

15. Období 2016-2020

V období 2016-2020 bylo analyzováno celkem 355 článků. Z celkových 5024 analyzovaných článků to činí přibližně 7 %. V tomto období bylo publikováno 1464 stran časopisu.

Nejvýznamnějšími kategoriemi jsou v následujícím pořadí *Hodnoty ochrany přírody, Zoologie a Geologie*. Těsně za *Geologii* následuje kategorie *Botanika*. Poté *Ochrana přírody a krajiny* spolu s kategorií *Vodní prostředí*, která v tomto období byla také poměrně významně zastoupena (viz graf č. 0).

V kategorii *Hodnoty ochrany přírody* bylo publikováno 122 článků, což představuje přibližně 34 % z celkového počtu článků. Nejpočetněji zastoupeným tématem v této kategorii jsou *Chráněná území* s 34 články (přibližně 10 %Č). Další významné téma jsou *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s 32 články (přibližně 9 %Č) a *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* zahrnují 30 článků (přibližně 8 %Č). Rozhledy jsou popsány v 18 článcích (přibližně 5 %Č).

Kategorie *Zoologie* je zastoupena 57 články (přibližně 16 %Č), z toho téměř všechny jsou věnovány *Ochrana živočichů*. Nejvýznamnější subtemata jsou *Savci* s 19 články (přibližně 5 %Č) a *Ptáci* s 15 články (přibližně 4 %Č). Další důležitá subtemata zahrnují *Obojživelníky* se 4 články (přibližně 1 %Č).

Kategorie *Geologie* byla zastoupena 52 články (přibližně 15 %Č). Nejvíce článků se věnovalo *Speleologii a karsologii* s 36 články (přibližně 10 %Č). Další významné téma jsou *Mineralogie a petrologie* s 9 články (přibližně 3 %Č) a do tématu *Různé/mix* bylo zařazeno 5 článků (přibližně 1 %Č).

V kategorii *Botanika* bylo publikováno 50 článků, což představuje přibližně 14 % z celkového počtu článků. Dominujícím tématem je *Lesnictví a ochranu lesa, kůrovcové kalamity* s 16 články (přibližně 5 %Č) a *Ochrana dřevin a choroby dřevin* s 13 články (přibližně 4 %Č). Další významná témata zahrnují *Ochranu rostlin (bylin)* se 7 články (přibližně 2 %Č). V tomto období bylo nezanedbatelné téma *Nepůvodní a invazní druhy* s 3 články (přibližně 1 %Č).

V kategorii *Ochrana přírody a krajiny* bylo publikováno 36 článků, což představuje přibližně 10 % z celkového počtu článků. Nejvýznamnější podíl v této kategorii tvoří články věnované *Krajinnému rázu, krajinným památkovým zónám a stavbám v krajině* s 9 články (přibližně 3 %Č). Podstatné téma této doby je *Ochrana biodiverzity* se 7 články (přibližně 2 %Č). Dohromady v 6 článcích (přibližně 2 %Č) se jednalo o *Specifické rušivé antropogenní činnosti*, nejvíce se psalo o *Turismu (lyžování, vodáctví, horolezectví)*.

Vodní prostředí bylo pokryto 26 články (přibližně 7 %Č), přičemž nejvíce článků (9, přibližně 3 %Č) v rámci této kategorie bylo zařazeno do tématu *Různé*. Následně nejvýznamnějším dílčím tématem je *Revitalizace toků a stojatých vod* se 7 články (přibližně 2 %Č) a *Migrační překážky v tocích, říční plavba* také se 7 články (přibližně 2 %Č).

Ovzduší bylo zastoupeno 8 články (přibližně 2 %Č), z toho 7 článků (přibližně 2 %Č) se věnuje *Klimatické změně*.

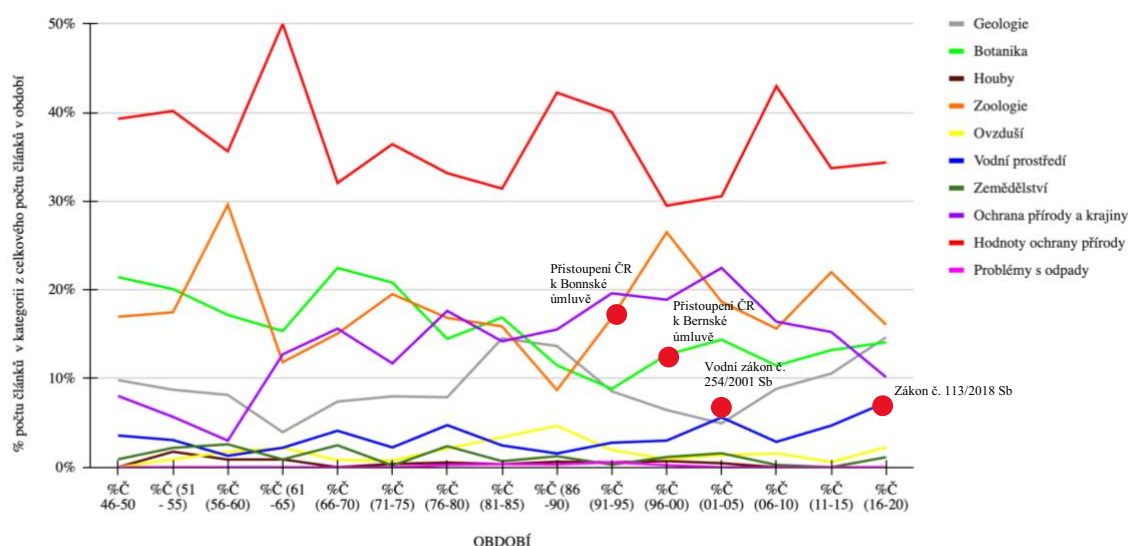
3.3 Shrnutí vyhodnocených dat

V této kapitole je věnována pozornost souhrnu dat a výsledků obsahové analýzy postupně dle jednotlivých kategorií. Zkoumán bude především jejich vývoj v rámci celého sledovaného období se zaměřením na významné historické události. Bude zde analyzován vliv těchto událostí na dílčí témata nebo oblasti témat.

Nejprve jsem analyzovala data z pohledu souhrnných kategorií jako je *Zoologie*, *Botanika*, *Hodnoty ochrany přírody* atd. Následně jsem se zaměřila na sledování vývoje dílčích témat v rámci každé kategorie. Postupovala jsem od kategorie s nejvyšším procentuálním zastoupením, což jsou *Hodnoty ochrany přírody*, až ke kategorii s nejnižším zastoupením, kterou představují *Problémy s odpady*. Data byla porovnávána na základě procentuálního zastoupení článků v daném období.

V grafech jsou červenými body vyznačené historické události. Tyto události měly v tom daném období nebo v následujících obdobích vliv na procentuální zastoupení článků jisté kategorie nebo dílčích témat. Událost je zaznačená vždy na křivce tématu či kategorie, jíž se týkala.

3.3.1 Souhrn kategorií

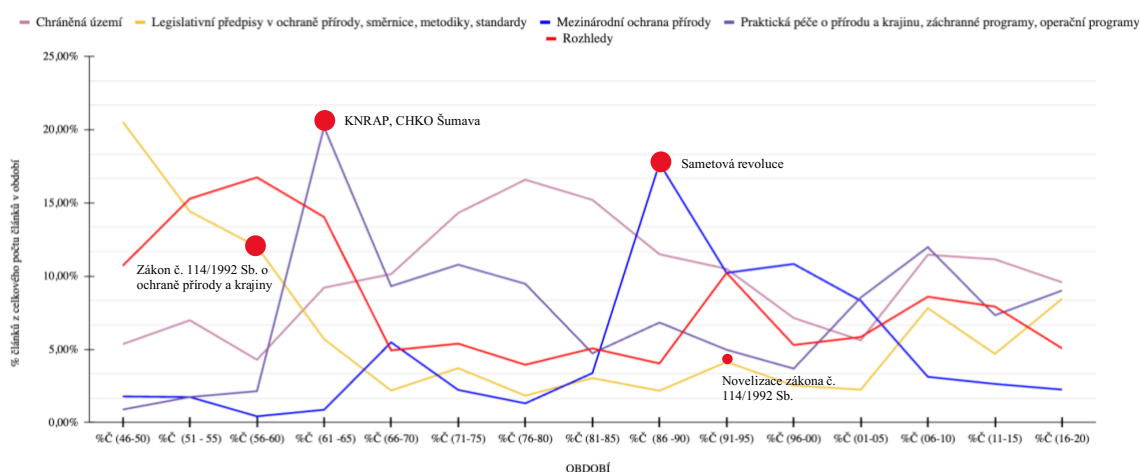
Graf č. 0 – Procentuální vyjádření počtu článků v jednotlivých kategoriích z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Graf vývoje celkových kategorií obsahové analýzy časopisu *Ochrana přírody* přináší cenný přehled o změnách v zaměření a prioritách environmentálního diskurzu v České republice od poloviny 20. století do současnosti. Na základě uvedených údajů je možné identifikovat klíčové trendy a události, které formovaly obsah a směřování tohoto významného časopisu. V této kapitole shrneme tyto trendy v uvedených kategoriích a dílčích tématech. Zmíním také stěžejní historické události, které na vývoj mohly mít podstatný vliv.

Následně shrnu vývoj jednotlivých kategorií a jejich vývoj v jednotlivých obdobích. Kategorie budou postupně popsány podle důležitosti. Od nejpočetněji zastoupených po nejméně. Ke každé kategorii je uveden graf, který zobrazuje vývoj procentuálního zastoupení článků v dílčích tématech v časopise v průběhu patnácti období od poloviny 20. století do současnosti. Každé téma je reprezentováno jinou barvou a křivkou, která ukazuje procentuální podíl článků na dané téma v daném období. V následujících podkapitolách se také budu odkazovat na výše uvedený graf č. 0.

3.3.2 Souhrn dílčích témat v rámci jednotlivých kategorií

Hodnoty ochrany přírody

Graf G1 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Hodnoty ochrany přírody z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Graf G1 znázorňuje kategorii *Hodnoty ochrany přírody*, která převyšuje všechny ostatní kategorie po celé zkoumané období. Tento jev je pravděpodobně způsoben tím, že kategorie pokrývá široké spektrum dílčích témat, která jsou zásadní pro základní principy a praxi ochrany přírody (viz příloha č. 1). Tato témata (např. *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy, Chráněná území* atd.) jsou nezbytná pro stanovení a udržování standardů ochrany přírody, pro řízení praktických opatření a programů a pro monitorování a hodnocení stavu přírody. Kategorie byla celkově zastoupena 1812 články (přibližně 36 %Č) a obsažena přibližně na 5413 stranách z celkových 24 995. Dominujícím tématem jsou *Chráněná území* s 522 články (přibližně

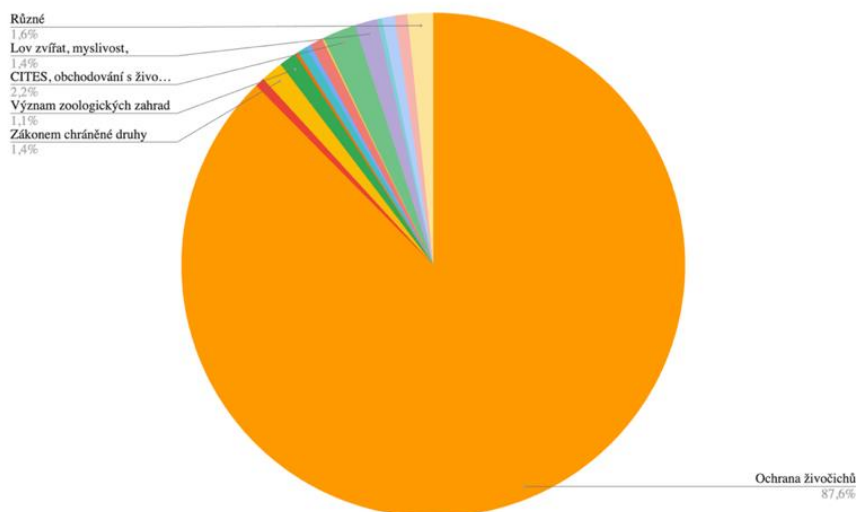
10 %Č). Následuje téma *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy* s celkovým počtem článků 395 a *Rozhledy* 372.

Z počátků časopisu byla výrazně zastoupena témata *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy* a *Rozhledy*. Důvodem pro tuto skutečnost je pravděpodobně snaha o ustanovení a upevnění právního a metodického rámce ochrany přírody v Československu (později České republice) po druhé světové válce a současně se inspirovat mezinárodními zkušenostmi. V období 1961-1965 došlo k výraznému vzestupu tématu *Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy*. V roce 1963 byl vyhlášen Krkonošský národní park (KRNAP), první český národní park s posláním chránit mimořádně pestrou horskou krajinu. V tomto roce byla vyhlášena také přírodní rezervace CHKO Šumava. To se odráží v grafu, kde vidíme, že se v období 1961-1963 zvýšilo procento zastoupených článků na toto téma alespoň dvojnásobně. Od té doby se trend tématu *Chráněná území* stabilně zvyšoval až do roku 1980. V roce 1956 byl schválen zákon o ochraně přírody, k čemuž vedly přípravy od 40. let. V grafu lze zaznamenat, že po roce 1960 výrazně klesl apel na téma *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy*.

Důležitý trend lze také zaznamenat v období 1986-1990 v tématu *Mezinárodní ochrana přírody*, který pak pokračoval v menším měřítku v následujících třech obdobích (tzn. 15 let). V roce 1989 došlo k zásadním politickým změnám v Československu, které vyústily v pád komunistického režimu a nástup demokratického zřízení. Lze to vysvětlit politickými a společenskými změnami, zejména Sametovou revolucí a přechodem k demokracii, což otevřelo cestu k větší mezinárodní spolupráci. Po roce 1989 byla modernizována legislativa v oblasti ochrany přírody a Československo se začalo aktivně připojovat k mezinárodním úmluvám, a to podpořilo integraci do evropských a globálních struktur. Tyto události se také odráží v období 1991-1995 na vzestupu tématu *Rozhledy* (inspirace od pokročilejších států) a *Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy*, jelikož v roce 1992 došlo k novelizaci zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb (viz graf G1).

Po roce 1989 dochází k jisté stabilizaci témat v rámci *Hodnot ochrany přírody* a v časopisech jsou prezentována poměrně rovnoměrně.

Zoologie

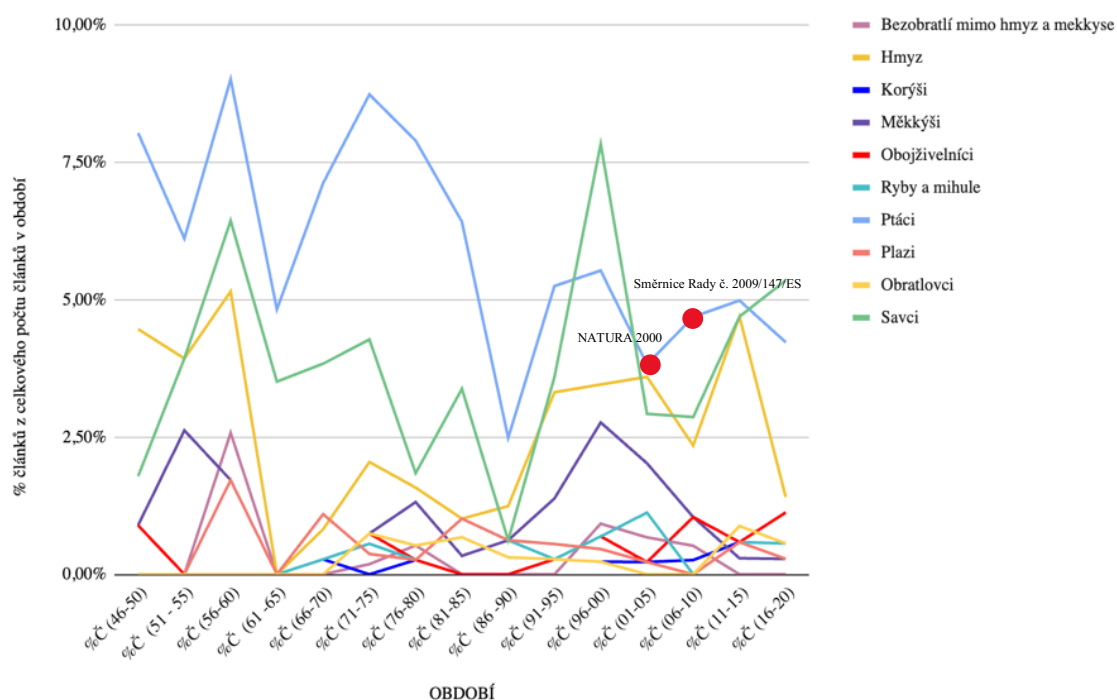
Graf G2 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Zoologie z celkového počtu publikovaných článků za období 1946-2020

Zoologie je druhou v průběhu sledovaného období nejvíce prezentovanou kategorií v časopise *Ochrana přírody*. Bylo do ní zařazeno 905 článků, což je přibližně 18 % z celkových 5024 článků. Témata týkající se *Zoologie* dohromady obsáhla přibližně 2688 stran časopisu (přibližně 11 % z celkových stran). V grafu č. 0 pozorujeme velké zastoupení této tematiky již od samého vzniku časopisu v roce 1946, kdy bylo v období 1956-1960 procentuální zastoupení článků na toto téma nadstandardní. V první polovině sledovaného období (tj. období 1946-1990) je významnost tematiky *Zoologie* podobná s *Botanikou*. V druhé polovině (tj. od roku 1991) však stabilně získávala na významnosti. To bylo pravděpodobně zapříčiněno přistoupením České republiky k *Bonnské úmluvě* v roce 1994 (viz graf č. 0).

Přijetí *Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Bonnská úmluva)* v roce 1979 bylo zásadní mezinárodní událostí pro ochranu živočichů. Jedná se o mezinárodní dohodu zaměřenou na ochranu stěhovavých druhů živočichů, kteří překračují národní hranice nebo se nacházejí na územích více států. Podporuje spolupráci mezi státy při ochraně těchto druhů a jejich stanovišť (Stejskal, 2017).

V grafu G2 pozorujeme jednoznačně nejhojnější zastoupení tématu *Ochrana živočichů*. Ke znázornění byl využit koláčový graf. Do tématu *Ochrana živočichů* pak spadá několik

dílčích témat (subtémat), a proto je vytvořen graf G2.1. Graf G2.1 znázorňuje téma *Ochrana živočichů* a sleduje jednotlivé taxony. Dále graf G2.2 vyobrazuje vývoj témat v kategorii *Zoologie*, s výjimkou tématu *Ochrana živočichů*. Toto rozdělení bylo uskutečněno za cílem přehledněji zobrazit data.

Graf G2.1 – Procentuální vyjádření počtu článků v subkategoriích tématu *Ochrana živočichů* z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Jak již bylo zmíněno, *Ochrana živočichů* bylo nejhojněji zastoupené téma v této kategorii. Zahrnovalo dohromady 784 článků, což je téměř 16 % z celkového počtu článků. Na důležitosti přidávají „Červené knihy živočichů“. *Červené knihy živočichů* jsou publikace, poskytující podrobný přehled o ohrožených a vzácných druzích živočichů v konkrétním regionu, zemi či po celém světě. Tyto knihy hrají klíčovou roli v ochraně přírody a biologické rozmanitosti. Obsahují detailní informace o populaci, biologii, ekologii, hrozbách a ochranných opatřeních pro jednotlivé druhy. Druhy jsou zařazeny do různých kategorií ohrožení na základě kritérií Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN). V červených seznamech se v ČR používají následující kategorie: *vyhynulý (A1)*, *nezvěstný (A2)*, *nejasný (A3)*, *kriticky ohrožený (C1)*, *silně ohrožený (C2)*, *ohrožený (C3)* a *vyžadující další pozornost (C4)* (Chobot & Němec, 2017). Červené seznamy jsou významným legislativním nástrojem, který poskytuje podklady pro tvorbu a úpravy

legislativy a ochranných opatření. Aktuální červený seznam obratlovců i bezobratlých byl vydán v roce 2017 v časopisu *Příroda*.

V rámci tématu *Ochrana živočichů* bylo nejvíce článků vydáno o třídě *Ptáku*, a to přesně 295 (6 %Č). Takto vysoká pozornost může být z několika důvodů. Může být zapříčiněna bohatou ornitologickou faunou, veřejným povědomím o ptačí fauně a její podporou, výrazným ekologickým významem ptáků (opylovači, predátoři škůdců atd.) nebo mezinárodními závazky. Jedním ze zásadních závazků je vyhlášení tzv. „ptačích oblastí“ pod programem NATURA 2000, jako oblast zvláštní ochrany (SPA), zajišťující odpovídající ochranná opatření mimořádně zranitelným ptačím druhům (Stejskal, 2006). Jejich vyhlášení umožnila novela zákona v roce 2004. Červené seznamy ptáků určují druhy, kterým by ochrana přírody měla věnovat přednostní pozornost. K prvnímu oficiálnímu publikování červeného seznamu ptáků došlo v roce 1988. Toto vydání se ve výsledcích v grafu G2.1 neprojevovalo. V roce 1995 bylo podle platných směrnic IUCN na červený seznam zařazeno dalších 124 druhů ptáků. V období 1991-2000 pozorujeme v grafu G2.1 velký vzestup tématu *Ptáci*. K druhému oficiálnímu vydání červeného seznamu ptáků došlo až v roce 2005. V aktuálním seznamu (z roku 2017) je hodnoceno celkem 126 našich druhů ptáků (Chobot, Němec, 2017). V roce 2009 došlo k vydání *směrnice Rady č. 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků* (viz graf G2.1). Jedná se o klíčový dokument, který zavazuje členské státy EU k ochraně všech druhů ptáků a jejich stanovišť. V obdobích 2006-2020 vidíme v grafu G2.1 opět zvýšený zájem o ptáky.

Druhé nejdůležitější téma v kategorii *Zoologie* jsou *Savci* s celkovým zastoupením 196 článků (4 %Č). Mnohé druhy savců jsou totiž charismatické a snadno se stávají symboly ochrany přírody, což zvyšuje veřejný zájem a podporu ochranných opatření. Ohrožení a klesající populace savců jsou také často důsledkem lidských aktivit jako jsou ztráta habitatů, lov a znečištění. Na základě toho pak opět vznikají Červené seznamy, ve kterých dochází k identifikaci ohrožených druhů organismů. K prvnímu vydání Červeného seznamu savců ČR došlo v roce 2003. V aktuálním seznamu z roku 2017 je hodnoceno 93 druhů savců.

V období 1996-2000 došlo k výraznému výkyvu a téma *Savci* se stalo centrem pozornosti (viz graf G2.1).

Měkkýši jsou třetím nejzastoupenějším taxonem v rámci kategorie *Zoologie*. Bylo publikováno celkem 55 článků (1 %Č) související s ochranou měkkýšů. Výzkum měkkýšů má v Česku dlouholetou tradici. Velká část článků se zaměřovalo na ochranu *perlorodky říční*. Tento druh, dříve rozšířený ve velkých počtech po celém území, ztratil až 95 % svého původního rozšíření. K jejímu úhynu docházelo v průběhu celého 20. století (Slezáková, 2017). V roce 2013 byl schválen záchranný program pro perlorodku říční Ministerstvem životního prostředí. Tato skutečnost se v grafu G2.1 neprojevuje. *Záchranné programy* jsou však zahrnuté v kategorii *Hodnoty ochrany přírody*. V červeném seznamu bezobratlých z roku 2017 je zařazeno 94 druhů naší malakofauny. Jejich úhyn je důsledkem regulací a revitalizací vodních toků a stojatých vod a nízká kvalita vody (Hejda et al., 2017).

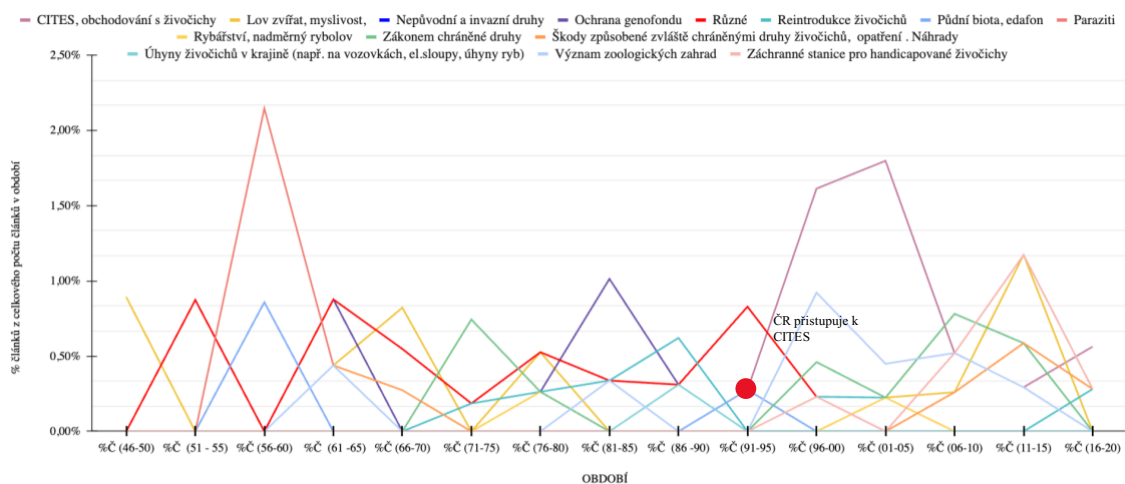
Souhrnně *Hmyzu* bylo věnováno 126 článků, což činí přibližně 3 % z celkového počtu 5024. Nejvýznamnější období pro toto téma bylo v počátcích časopisu od roku 1946 až do roku 1965, kdy v období 1961-1965 dosáhlo procentuální zastoupení článků téměř 5 % v období (viz graf G2.1). V tomto období se jednalo hlavně o ochranu *Motýlů* a *Blanokřídých*. Obecně ochrana *Motýlů* je ze všech řádů hmyzu nejvíce zastoupená, a to celkově 42 články (přibližně 1 %Článků).

V prvních třech zkoumaných obdobích, tedy od roku 1946 do roku 1960, bylo téma *Motýli* v časopise relativně konzistentně zastoupeno, a to přibližně 2 % z celkového počtu článků v období. K opětovnému zájmu o téma došlo až na přelomu tisíciletí, následovaným postupným poklesem v posledních dekadách.

K velkému zájmu o téma *Hmyz* pak došlo v období 2011-2015. Většina článků na toto téma je věnovaná řádu *Brouků*.

Aktualizovaný červený seznam bezobratlých z roku 2017 se v grafu G2.1 neprojevil. Je však pravděpodobné, že změny v tématu bezobratlých živočichů v následku vydání aktualizace by byly patrné až po roce 2020. To stejné platí o patrném vlivu nového červeného seznamu obratlovců.

V prvních třech obdobích od roku 1946-1960 jsou často zmiňováni *Bezobratlí mimo hmyz*, *Obojživelníci* a *Plazi*. V období 2001-2005 jsou významným tématem *Ryby a mihule*.

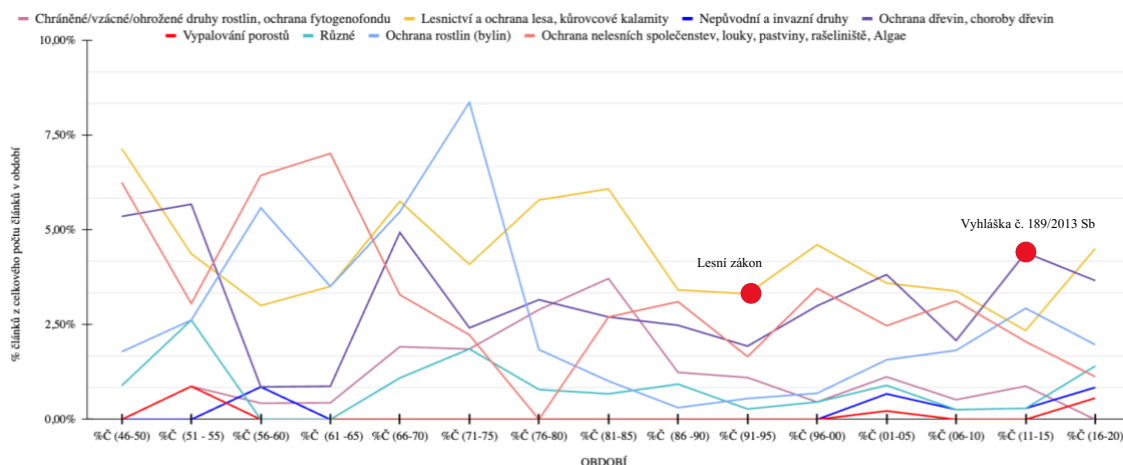

Graf G2.2 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech (kromě Ochrany živočichů) kategorie Zoologie z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

V rámci zbytku kategorie *Zoologie* bylo nejvíce článků věnováno tématu *CITES, obchodování s živočichy*. Článků zde vyšlo dohromady 21 (přibližně 0,5 %Č). První zmínka byla v období 1991-1995, dle grafu G2.2 však bylo nejvíce článků zveřejněno v desetiletém období 1996-2005. CITES, tj. anglická zkratka pro *Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*, je mezinárodní dohoda mezi vládami. Byla uzavřena s cílem zajistit, aby mezinárodní obchod s exempláři volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin neohrožoval jejich přežití. CITES byla přijata v roce 1973 a vstoupila v platnost v roce 1975. V současnosti má více než 180 smluvních stran, včetně České republiky. ČR k úmluvě přistoupila v roce 1993 (Stejskal, 2006). Tato skutečnost se výrazně projevuje v grafu G2.2, kde vidíme velký vzestup tohoto tématu v následující dekádě od roku 1996-2006.

V období 1956-1960 je v grafu zvýšené téma *Parazitů*. V letech 2006-2015 období se do povědomí dostávají témata *Záchranné stanice pro handicapované živočichy*, *Lov zvířat, myslivost*, *Zákonem chráněné druhy*, jejichž procentuální zastoupení se pohybuje kolem 1 %.

Botanika

Graf G3 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Botanika, z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Kategorie *Botanika* byla zastoupena celkově 771 články, což je přibližně 15 % z celkového počtu analyzovaných článků. V grafu č. 0 můžeme pozorovat velké zastoupení témat v této kategorii zejména v první polovině zkoumaných období a následný pokles v polovině druhé. K mírnému vzestupu dochází v období 1996-2005. To bychom mohli považovat za následek připojení České republiky k *Bernské úmluvě* v roce 1998 (viz graf č. 0). Bernská úmluva, oficiálně známá jako *Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a jejich stanovišť*, je zaměřena na ochranu ohrožených druhů rostlin a živočichů a jejich přirozených stanovišť v Evropě (Genovesi & Shine, 2004).

Nejvíce článků v této kategorii bylo věnováno tématu *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* s 212 články (přibližně 4 %Č) a dohromady obsaženo na 902 (přibližně 4 %). Téma lesnictví má v České republice dlouholetou tradici a lesy představují významnou část národního přírodního bohatství. V lesích se objevuje až 80 % z celkové biologické rozmanitosti krajiny (Novák, 2011).

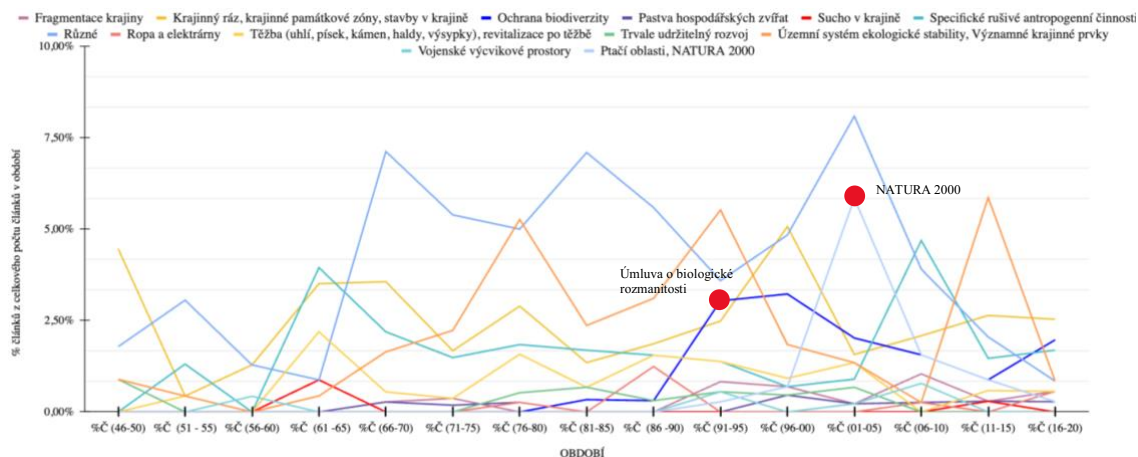
Následuje téma *Ochrana dřevin, choroby dřevin* se 155 články, které souvisí s tématem *Lesnictví*, a *Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae* s 142 články. V počátcích sledovaného období (přibližně mezi lety 1951-1960) byla významně zastoupena témata týkající se *Lesnictví a ochrany lesa*. Následně v letech 1956-1965 došlo k poklesu zájmu o toto téma, zatímco vzrostlo procento článků věnovaných *Ochrance nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae*. *Ochrana nelesních*

společenstev v následném období dramaticky kleslo. Od 80. let 20. století do současnosti se procentuální zastoupení článků v těchto kategoriích stabilizovalo, avšak od počátku 21. století je patrný nárůst zájmu o téma *Nepůvodní a invazní druhy* rostlin, což reflektuje globální environmentální problémy spojené s biologickými invazemi.

Důležitým milníkem v oblasti *Botaniky* byl *lesní zákon č. 289/1995 Sb.*, jenž byl uveden v platnost v prosinci roku 1995. To se odráží v grafu G3 zejména v období 1996-2000, kdy téma *Lesnictví* opět dosáhlo většího zastoupení v časopise. Tento výkyv mohlo také zapříčinit téma *kůrovcových kalamit*, jež se v 90. letech 20. století stávalo čím dál tím palčivější. O kůrovcových kalamitách se pak výrazněji píše v období 2016-2020. Zajímavý stoupající trend v grafu G3 pozorujeme v tématu *Ochrana dřevin, choroby dřevin* v období 2011-2015, který je důsledkem přijetí *vyhlášky č. 189/2013 Sb. o ochraně dřevin a povolování jejich kácení* z června 2013 (Ministerstvo životního prostředí, n.d.).

V letech 1981-1985 se jako aktuální téma jeví *Chráněné/vzácné/ohrožené druhy rostlin, ochrana fytozooofony*.

Ochrana přírody a krajiny

Graf G4 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie *Ochrana přírody a krajiny* z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Graf G4 znázorňuje vývoj dílčích témat kategorie *Ochrana přírody a krajiny*. Kategorie je v časopise zastoupena 741 články (přibližně 15 %Č) z celkových 5024 a je obsažena na zhruba 2456 stranách z celkových 24 995. Celkový trend je zde stoupající s mírnými

výkyvy až do období 2006-2010, kdy dochází k postupnému poklesu (viz graf č. 0). Nejpočetnější téma je zde *Různé*, s 222 články (přibližně 4 %Č), následuje *Krajinný ráz, krajinné památkové zóny, stavby v krajině (124 článků)* a *Územní systém ekologické stability, Významné krajinné prvky (116 článků)*.

Od poloviny 20. století do roku 2020 jsou nejčastěji diskutovaná témata *Krajinný ráz, krajinné památkové zóny a stavby v krajině*, která dominovala především na počátku sledovaného období. Později se objevily výrazné výkyvy kolem období 1991-1995 a 2001-2005. K tomu došlo na základě pádu komunistického režimu. Toto období bylo mimo jiné charakteristické intenzivními diskusemi o revitalizaci krajiny a ochraně kulturního dědictví. To vedlo k nárůstu zájmu o krajinný ráz a související témata a je to následované nárůstem tématu *Ptačí oblasti, NATURA 2000* v období 2001-2005. V roce 2004 byla vyhlášena NATURA 2000, konkrétně 41 ptačích oblastí. To odpovídá ve zmíněném období extrémnímu výkyvu v grafu G4.

V období 1961-1965 lze pozorovat několik významných trendů. Začínalo se mluvit o tématu *Specifické rušivé antropogenní činnosti*, zejména o *Turismu*. V těchto letech také započal vzestup tématu *Územní systém ekologické stability, Významné krajinné prvky*. V první polovině sledovaného období šlo spíše o téma *Významné krajinné prvky*, zatímco v období vydání *zákona o ochraně přírody (1991-1995)* pozorujeme výrazné zastoupení tématu *Územní systém ekologické stability*.

V letech 1991-1995 vzrostl velký zájem o *Ochranu biodiverzity*. V grafu č. G4 vidíme poměrně velký výkyv, který připisují vzniku *Úmluvy o biologické rozmanitosti* v roce 1993.

„Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity, CBD) patří k nejvýznamnějším mezinárodním mnohostranným úmluvám v oblasti životního prostředí. V platnost vstoupila 29. prosince 1993 a přistoupilo k ní 196 smluvních stran, včetně České republiky“ (Ministerstvo životního prostředí, n.d.).

Mezi „základní cíle a zásady CBD patří:

- 1) *Ochrana biologické rozmanitosti*
- 2) *Udržitelné využívání jejích složek a*

3) *Rovnoměrné a spravedlivé rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů*“ (Stejskal, 2006).

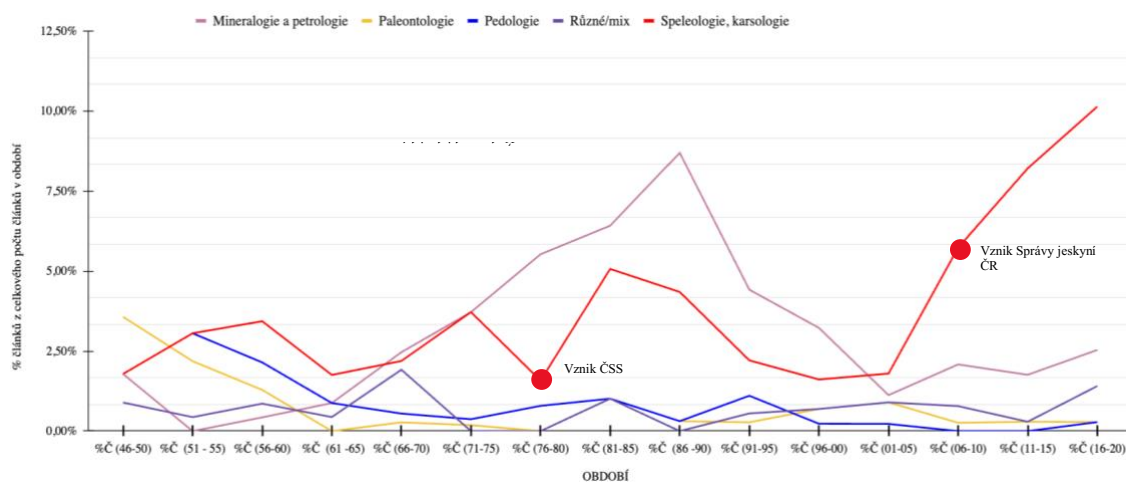
Jedná se celkově o období postkomunistické transformace. Součástí je zvýšená pozornost k *biodiverzitě* jako širšího procesu integrace do mezinárodního společenství a přijetí moderních standardů v oboru environmentalistiky. V grafu G4 pozorujeme velký zájem o téma *Ochrana biodiverzity* v období do roku 2010. Pokles v následujících obdobích připisují integraci tématu *Biodiverzita* do ostatních dílčích témat. V úzké součinnosti je téma *Fragmentace krajiny*, jejíž následkem je často ztráta biodiverzity v krajině. V grafu G4 pozorujeme ve stejném období (91-95) nárůst tohoto tématu.

V roce 2008 vyšel v časopise článek, který se zabýval změnou režimu a jeho vlivu na cenzuru tisku (viz kapitola IV.). Týkalo se to zejména tématu *Těžba*, které v období 1946-1990 hrálo zásadní roli nejen v ekonomickém růstu, ale také v geopolitických strategiích východního bloku.

Do 90. let bylo aktuální téma *Těžba*, a to především v oblastech těžby hnědého uhlí, jako bylo Mostecko, kde docházelo k rozsáhlým povrchovým těžbám, které dramaticky měnily krajinu, způsobovaly erozi půdy a zanechávaly velké ekologické škody. I přestože tedy těžba zásadně ovlivňovala stav naší přírody, o této realitě se v časopise do roku 1989 vesměs nepsalo a zastoupení tohoto tématu v porovnání s jeho aktuálností je minimální.

Do významného tématu *Různé* byly zařazovány články týkající se například Českého svazu ochránců přírody, k jehož vzniku došlo v roce 1979.

Geologie

Graf G5 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Geologie z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Kategorie *Geologie* byla za celé období 1946-2020 zastoupena 449 články z celkových 5024, to je zhruba 9 %Č z celkového počtu článků. *Geologie* v průběhu sledovaného období vykazuje poměrně stabilní vývoj s několika výkyvy. V období 1946-1950 zaujímá přibližně 10 % z celkového počtu článků, následně zaznamenává mírný pokles a kolísání kolem 5 % v následujících obdobích. V období 1981-1990 je patrný zásadní nárůst, který se opakuje až ke konci sledovaného období v letech 2016-2020. V období od roku 1986-1990 se kategorie *Geologie* poprvé stává jedním z prvních tří nejdůležitějších témat v časopise, co se procentuálního zastoupení článků v daném období týče. Graf č. 0 naznačuje poměrně stabilní zájem o geologická témata v kontextu ochrany přírody a krajiny. Nejvýznamnějším tématem v je *Speleologie, karsologie* s 193 články (přibližně 4 %Č). Česká republika je známá svými krasovými oblastmi jako jsou Moravský kras, Český kras a další. Druhým nejvýznamnějším tématem je *Mineralogie a petrologie* se 160 články (přibližně 3 %Č).

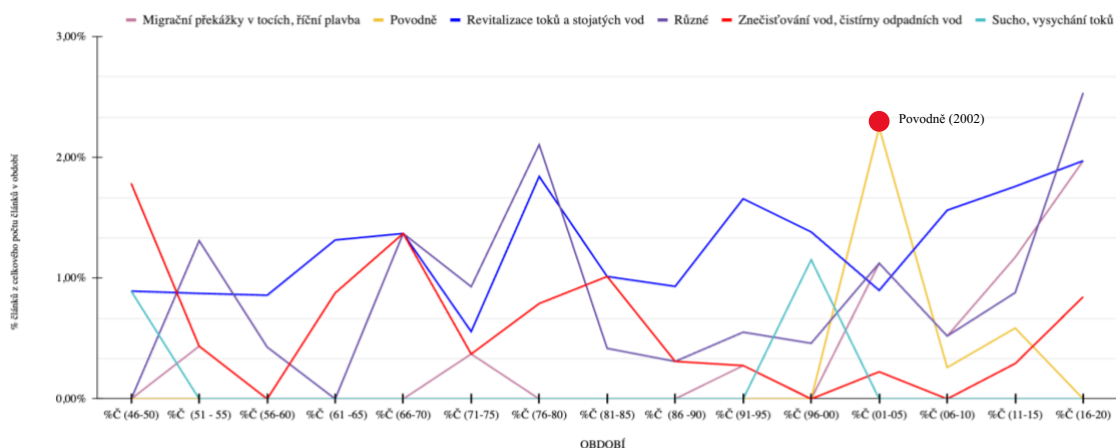
Počátkem vzniku časopisu bylo nejvýznamnější téma *Paleontologie*. V prvním období se jím zabývalo přibližně 4 % článků. Tou dobou byly paleontologické studie relativně snadno dostupné, považované za symbol vědeckého postupu. Zájem o toto téma však v časopise od té doby klesá a bývá zmiňováno velmi sporadicky.

Téma *Speleologie a karsologie* určuje směr této kategorie. Speleologie, tedy věda o jeskyních, a karsologie, věda o krasových jevech, hrají v České republice významnou roli. V tomto oboru došlo k několika zásadním událostem, které vedly ke zvýšenému zájmu a reflektování těchto témat v časopise. V prosinci roku 1978 vznikla *Česká speleologická společnost (ČSS)*. Jedná se o spolek, jenž sdružuje odborníky a nadšence v oblasti speleologie. Společnost hraje klíčovou roli v podpoře výzkumu, ochrany a popularizace jeskyní v tehdejší Československu (*Česká speleologická společnost, n.d.*). Vzestup tématu *Speleologie, karsologie*, jako následek vzniku ČSS, vidíme v období 1981-1990. V roce 2006 byla zřízena *Správa jeskyní České republiky* jako státní příspěvková organizace pod Ministerstvem životního prostředí. Jejím hlavním úkolem je odborná správa a provoz 14 veřejně přístupných jeskyní v České republice. Klíčovou součástí její činnosti je také ochrana, péče a provoz těchto jeskyní, včetně revitalizace podzemních prostor, které byly poškozeny historickými zásahy a dlouhodobým turistickým provozem. Po stanovení Správy jeskyní ČR sledujeme v grafu G5 v období od roku 2006 do roku 2020 extrémní nárůst zájmu o toto téma. Z předchozích necelých 2 % článků ve 3 pětiletých obdobích (1991-2005), stoupl zastoupení článků na toto téma o 3 % (na téměř 6 %) v období 2006-2010, v následném období 2011-2016 o další 2 % (na přibližně 8 %) a v posledním období 2016-2020 o další 2 % na přibližně 10 % článků z celkového počtu v období. Důležité je zmínit, že Správa jeskyní ČR je jedním z vydavatelů časopisu *Ochrana přírody*.

Podle grafu G5 bylo téma *Mineralogie a petrologie* nejvýznamnější v období 1986-1990. Tento zájem však nebyl náhlý. Docházelo k exponenciálnímu růstu zájmu průměrně o 2 % za období od konce období 1961-1965. Dá se předpokládat, že to je zapříčiněno dlouholetou mineralogickou tradicí v Českých zemích.

Vodní prostředí

Graf G6 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Vodní prostředí z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

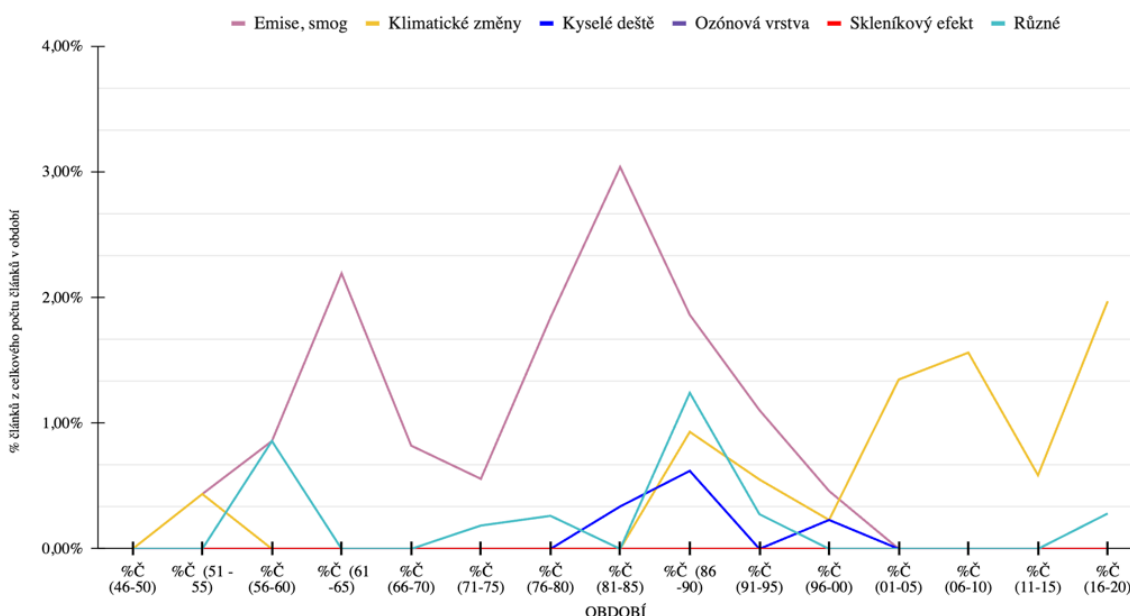
Kategorie *Vodní prostředí* je šestou nejčastěji zastoupenou kategorií, ve které bylo zaznamenáno dohromady 177 článků, což tvoří 4 % z celkových 5024 článků. Tématice bylo věnováno zhruba celkem zhruba 566 stran časopisu. Zastoupení témat týkajících se *vodního prostředí* je v průběhu sledovaných ročníků poměrně rovnoměrné. Pohybuje se v rozmezí 1-5 % z celkového počtu článků v daném období. Až v období 2001-2005 překročilo tuto hranici na 6 %, a to díky aktuálnímu tématu *Povodně* (viz graf č. 0 a G6). V roce 2001 byl také vydán *zákon o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) č. 254/2001 Sb.*, který definuje ochranu vodních zdrojů, povodňovou ochranu, poplatky za vodu apod (viz graf č. 0). Stanovuje tak komplexní rámec pro ochranu vodních zdrojů v ČR (Ministerstvo životního prostředí, n.d). Nejvýznamněji se kategorie projevila v posledním období 2016-2020 (viz graf č. 0). V roce 2018 došlo ke schválení *zákona č. 113/2018 Sb.*, kterým se mimo jiné měnil i *vodní zákon č. 254/2001 Sb.* Novela zavedla další povinnosti a opatření zaměřená na zlepšení kvality vod a ochranu před povodněmi. Zaměřila se především na adaptaci na klimatické změny a zvýšení efektivity vodohospodářského plánování a správy (Stejskal, 2017).

V grafu G6 je možné pozorovat vývoj zájmu o jednotlivá témata spadající do této kategorie. Je zde obsaženo několik klíčových témat. Nejdůležitějším tématem je *Revitalizace toků a stojatých vod*, popsáným v 64 článcích (přibližně 1 %Č). Revitalizace toků a stojatých vod totiž hraje klíčovou roli v obnově a udržení zdravých vodních

ekosystémů. Nejvíce zastoupených článků bylo v období 1976-1980 a stejný počet byl pak i v období 2016-2020. Následuje soubor témat *Různé*, zastoupeno 47 články a *Znečišťování vod, čistírny odpadních vod* s 25 články.

V období 2001–2005 jsou v grafu G6 velmi zřetelné následky povodní v roce 2002. Povodně, které zasáhly Českou republiku v roce 2002, byly jedny z nejničivějších v moderní historii země. Došlo k selhání ochranných systémů a v následujících letech to vedlo k přehodnocení a posílení protipovodňových opatření. V těchto opatřeních hraje důležitou roli i odstraňování migračních překážek. V grafu G6 je tak vidět nárůst četnosti článků na téma *Migrační překážky v tocích, říční plavba*, na 1 %Č v tom samém období.

Ovzduší

Graf G7 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Ovzduší z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Ovzduší bylo hlavním tématem dohromady v 84 analyzovaných člancích, což tvoří 2 % z celkového počtu 5024. Tomuto tématu bylo dohromady věnováno celkem zhruba 291 stran. Je to jedna z méně zastoupených kategorií, a to v celém sledovaném období. Jak je vidno z grafu č. 0, tam nedochází k žádným zásadním výkyvům. Největší zájem o toto téma byl v období 1986-1990. Tou dobou v kategorii *Ovzduší* zaznamenáno 5 % analyzovaných článků.

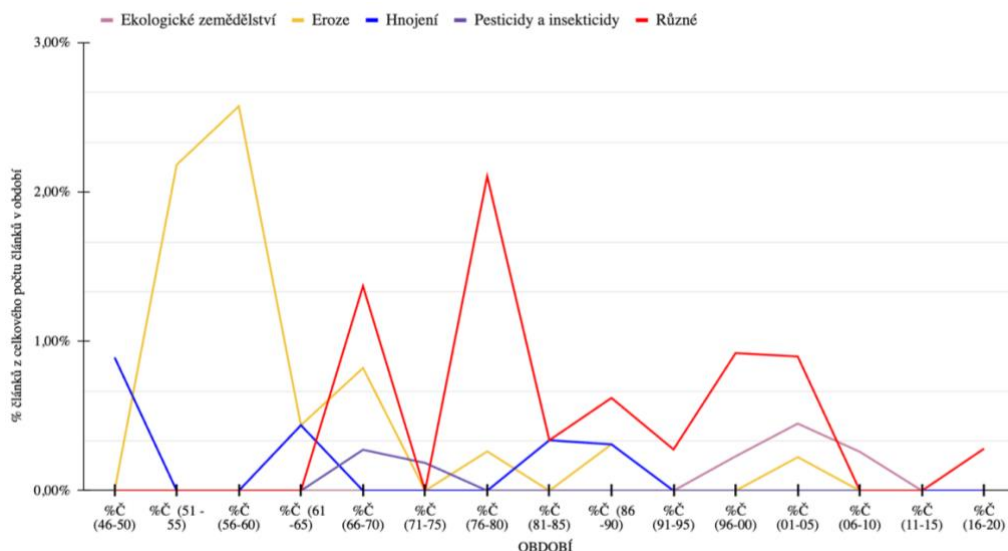
Z grafu G7 je patrné, že nejvýznamnějším tématem byly *Emise a smog*, které dosáhly svého vrcholu v období 1981-1985 s přibližně 3 %Č. Nárůst lze přičíst rostoucímu povědomí o znečištění ovzduší a jeho vlivu na zdraví populace a životní prostředí.

Dalším výrazným tématem byly *Klimatické změny*, které získaly na významu zejména v posledních obdobích, konkrétně mezi lety 2001-2010 a 2016-2020, což odráží globální trend a rostoucí důraz na problematiku změny klimatu. Ve druhém období (1951-1955) je první zmínka o *Oteplování klimatu*. Jednalo se o článek, který vyšel v roce 1953 pod názvem „Oteplování podnebí Evropy“. *Oteplování klimatu* pak v časopisech nebylo zmíněno až do období 1986-1990, kdy celkové zastoupení tohoto tématu bylo v 1 % článků. Jednalo se o první významné zastoupení této tematiky.

Kyselá deště, které souvisejí s produkcí *emisí a smogu*, byly nejaktuálnější v období 1986-1990, kdy tvořily přibližně 1 % článků. To souviselo s mezinárodním úsilím o snižování emisí síry a dusíku.

Témata jako *Ozonová vrstva* a *Skleníkový efekt* nebyly výrazně v časopisu *Ochrana přírody* zastoupeny. V roce 1985 byla podepsána *Vídeňská úmluva o ochraně ozónové vrstvy* a v ČR vstoupila v platnost v lednu 1993. Výsledkem byl *Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu*, jejímž cílem je chránit ozónovou vrstvu postupným vyřazováním výroby a spotřeby různých látek, které přispívají k jejímu ztenčování, včetně freonů a halonů (Stejskal, 2017). Úmluva má velký význam pro globální ekologickou politiku. Tato událost se však v tomto tématu v časopise neprojevila. Je však možné, že některé články spadaly do tématu *Různé* v rámci této kategorie. Jelikož tam byla zařazovaná obecná témata týkající se *Ovzduší*. Zastoupení tématu *Různé* sledujeme zejména v období 1986-1990.

Zemědělství

Graf G8 – Procentuální vyjádření počtu článků v dílčích tématech kategorie Zemědělství z celkového počtu publikovaných článků v daném období, vyobrazeno v pětiletých intervalech v rámci období 1946-2020

Podle grafu č. 0 je kategorie *Zemědělství* v časopise zmiňovaná velmi mírně s poměrně stabilním trendem. Celkový počet článků v této kategorii je 57. Z celkových 5024 to tvoří přibližně 1 % článků. Největší procentuální zastoupení článků s touto tematikou bylo v období 1956-1960 a následně v období 1966-1970.

Analýza dat ukazuje, že největší zastoupení v této kategorii má téma *Různé* s 26 články, což je necelé 1 % z celkového počtu článků. Do této kategorie byla zařazena témata týkající se obecně *Zemědělství* nebo témata, pro něž nebyla v rámci této kategorie vytvořena kódovací jednotka. Významným tématem, zejména v období 1966-1970, bylo téma *Meliorací*. Meliorace je proces úpravy půdních a vodních podmínek za účelem zvýšení produktivity zemědělské půdy. V Československu byly meliorační práce velmi intenzivní v období kolektivizace zemědělství (1948-1960), kdy byly prováděny rozsáhlé úpravy půdních a vodních podmínek na nově zakládaných zemědělských družstvech a státních statcích. V té době byly meliorační práce považovány za základní podmínku zvelebení zemědělské výroby (Svoboda, 2023). Časopis se zabývá důsledky těchto procesů.

Tématu *Eroze* je věnováno dohromady 19 článků. Dosáhlo svého vrcholu v období 1956-1960. Tou dobou se časopis (např. článek „Ochrana přírody a novodobé úkoly lesnictví“

viz kapitola IV.) zabýval důsledky nevhodného zacházení s půdou. Po druhé světové válce bylo zemědělství intenzifikováno a půdy byly náchylné k erozi. Téma se viditelně projevilo také v letech 1966-1970. Následné zmínky *erozí* jsou sporadické.

Ekologické zemědělství je v této kategorii zvláště zdůrazněno, přičemž se objevuje převážně v novějších obdobích, konkrétně v letech 2001-2010. To ukazuje na zvyšující se povědomí o ekologických metodách pěstování a jejich významu pro ochranu přírody. Tou dobou byly navyšované ochranné postupy, které zabraňují mimo jiné i erozi.

Celkově lze říct, že kategorie *Zemědělství* v časopise se postupně přesouvá od tradičních zemědělských témat k modernějším a ekologičtějším přístupům.

Houby

Tato kategorie je v časopise velmi málo zmiňovaná (viz graf č. 0). Celkový počet článků s tematikou *Houby* bylo 22, což tvoří ani 1 % z celkových 5024 článků. Ve druhém zkoumaném období (1951-1955) došlo k mírnému posunu v zájmu o téma *Ochrana hub*. Byly publikovány celkem 4 články (přibližně 2 % z celkového počtu článků) věnované ochraně hub, což představovalo přibližně 11 stran (přibližně 1 % z celkového počtu stran). Tento nárůst, i když malý, je v porovnání s celkovým zájmem o toto téma nadstandardně vysoký a již se do roku 2020 neopakuje. Ochrana hub je buď zcela opomíjena nebo se pohybuje kolem 0,5 % celkového počtu článků.

Problémy s odpady

Kategorie *Problémy s odpady* je ve sledovaném období nejméně zastoupena. Zaznamenáno bylo pouze 6 článků, což tvoří zhruba 0,1 % z celkového počtu článků. Zejména v období od 1946 do 1990 byla primárním zaměřením ochrany přírody jiná témata, jako je ochrana lesů, vodních zdrojů a znečištění ovzduší, která byla považována za naléhavější. V letech 1991-1995 došlo k největšímu procentuálnímu zastoupení tematiky *Problémy s odpady*.

IV. KVALITATIVNÍ ROZBOR VÝZNAMNÝCH ČLÁNKŮ

1. Období 1946-1950

Zásadní v tomto období byl článek „Postavení a úkoly ochrany přírody a krajiny v ČSR“ napsaný Jaroslavem Veselým v roce 1949. Popisuje pokroky, které společnost za poslední desetiletí v oblasti ochrany přírody učinila, a vymezuje 3 oblasti, kterým by se soudobá společnost měla věnovat. Těmto oblastem článek věnuje přibližně 20 stran časopisu.

2. Období 1951-1955

Aktuální je stále revitalizace krajiny po druhé světové válce. O tom pojednává například článek z roku 1951 s názvem „Vliv druhé světové války na menší zvířata“. Popisuje způsob, kterým se okupanti snažili těžit z naší krajiny, například vysekávání rybníků (vysekávání vegetace rostoucí přímo v rybníce za účelem prevence nutnosti jeho nákladného odbahňování), přehnaný lov ryb a podobně. Článek také považují důležitý ve výuce environmentální výchovy za účelem interdisciplinárního propojení s ostatními předměty (biologie, dějepis).

V první polovině sledovaného období (tzn. až do roku 1985) bylo téma *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* stěžejní částí časopisu (viz graf G3). Důvodem je tehdejší nadprodukce dřeva a její vliv na ničení lesních společenstev. Tuto hrozbu popisuje Stanislav Muranský ve svém článku „Ochrana přírody a novodobé úkoly lesnictví“ z roku 1951. Autor se zamýšlí nad nelehkým úkolem vyvažovat dodání vyžadované dřevní hmoty a současné zachování biologické rovnováhy v přírodě. Areály lesů byly zničeny kolonizací, industrializací a zemědělstvím. Celková průměrná lesnatost tehdy klesla na jednu třetinu. Článek apeluje na návrat podoby lesů, využití bývalých zemědělských ploch k zalesnění. Popisuje rizika zalesňování těchto již neplodných půd a navrhuje konkrétní řešení k jejich využití. Je zde zdůrazněno, že zachování lesa není pouze úkolem tehdejší společnosti, ale také budoucí generace. Jedná se sice o několik desítek let starý článek, ale dle mého názoru je prakticky využitelný i v dnešní době. Ve výuce environmentální výchovy mohou studenti například analyzovat historické kontexty a porovnávat je se současným stavem lesnictví. Článek zdůrazňuje význam zapojení

budoucích generací do ochrany přírody. Studenti se tak mohou zamýšlet nad jejich zacházením a zapojením do ochrany lesů.

3. Období 1956-1960

Ve druhém období jsem zaznamenala zajímavý článek s názvem „Radioaktivní zamoření přírodního prostředí a jeho hodnocení“, jehož autorem je Milan Hašek. Přestože je článek z roku 1959, téma je čím dál tím víc aktuální, a proto bych ho využila ve výuce environmentální výchovy či biologie. Článek pojednává o vlivu radioaktivity na živou i neživou přírodu a popisuje její měření v konkrétních sférách a oblastech.

4. Období 1961-1965

V tomto období byla předmětem značného zájmu *rašeliniště* (viz graf G3). To mě vedlo k zařazení informativního článku „O rašeliništích a rašelině“ od Václava Mejstříka z roku 1963. Udává stručnou historii rašelinišť, jejich rozmístění v ČSSR a 3 typy rašelinišť (vrchoviště, přechodová rašeliniště a slatiniště). Nakonec krátce vysvětluje vědecký a praktický význam rašelinišť. Uvedený článek je považován za stěžejní, protože přináší důkladnou analýzu a komplexní pohled na význam rašelinišť, jejich ekologickou hodnotu a úlohu v ochraně přírody. Tento článek je vhodné využít ve výuce biologie, která se úzce propojuje s environmentální výchovou. Využila bych ho jako součást studia cévnatých rostlin, jelikož velmi jasně a stručně popisuje důležitost a význam rašeliny.

5. Období 1966-1970

V tomto období jsem zvolila článek „Společenská a vědecká hlediska ochrany přírody“. Autorem tohoto článku je V. A. Kovda, profesor Moskevské univerzity, spolu s A. N. Turkanovem, *V. A. Borisovem* a byl vydán v roce 1970 na straně číslo 86 v časopise *Ochrana přírody* s obsahem 10 stran. Jedná se o překlad článku, který byl předložený na 10. generálním shromáždění *Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů*. Článek byl v té době považován za zásadní referát. Sděluje nadčasové myšlenky o propojení ochrany přírody se společenskou situací. Zmiňuje zde nespočet sfér, které negativně ovlivňují životní prostředí, a postavení tehdejší společnosti vůči nim. Většina ze zmiňovaných sfér v tomto článku byla stejná jako dílčí témata mé obsahové analýzy (například *Pedologie, Zemědělství, Těžba, Využívání pesticidů*). Jak jsem již zmínila,

článek považuji za nadčasový, a proto by mi přišlo vhodné využít z něj alespoň některé části ve výuce environmentální výchovy, a to například formou diskuse na téma: „*Vývoj společnosti a jeho vliv na ochranu přírody*“.

6. Období 1971-1975

Jak bylo zmíněno, v tomto období vznikla v časopise sekce „Národní parky“. Rozhodla jsem se tedy zdůraznit úvodní článek této sekce od Aladmára Marčeka s názvem „Narodné parky – bohatství civilizácie“. Je jakousi motivační řečí o zachování přírody a uvědomění si její vyčerpatelnosti. Poskytuje vhled do celosvětové historie vzniku národních parků a shrnuje příklady přírodních krás, díky kterým jsou přírodní parky jedinečnými přírodními úkazy (Marček, 1972, s 23). Autor článku poskytuje hluboký vhled do politiky a strategie ochrany národních parků, což je cenné pro odborníky i veřejnost zajímající se o environmentální otázky. Článek je významný díky vhledu do mezinárodní ochrany přírody.

7. Období 1976-1980

„Ke koncepci dalšího rozvoje státní ochrany přírody v ČSR“ je článek vydaný v roce 1979. Autorem je Jiří Antoš, který zmiňuje 23leté působení *zákona o státní ochraně přírody č. 40/1956, Sb.* a potřebu jeho novelizace. Nutno zmínit, že k novelizaci došlo až v roce 1992. Autor popisuje materiál, který vznikl dlouholetým meziresortním projednáváním a výsledně byl schválen usnesením vlády ČSR jako *Koncepce dalšího rozvoje státní ochrany přírody*. Cílem bylo upřesnit naplňování zákona o ochraně přírody a připravit přechod pro jeho novelizaci. Koncepce stanovuje praktické úkoly, například „5. řešit otázky investičního a neinvestičního financování st. ochrany přírody“ (Antoš, 1979, s 35). Tato koncepce zahájila aktivní přípravy na novelizaci zákona, ke kterým intenzivně docházelo v osmdesátých letech (Pešout, 2022). Článek byl jistou snahou informovat o dalších krocích, které tehdejší Československo uskutečnilo směrem k ochraně přírody a krajiny. Proto jsem uznala za vhodné jej přiblížit.

8. Období 1981-1985

V tomto období jsem vybrala článek „Vliv průmyslových imisí na hmyz“ napsaný Antonínem Příhodou v roce 1985. V tomto pětiletém období bylo *Emisím a smogu*

věnováno celkem 7 článků. V článku je popsán přímý a nepřímý vliv emisí na hmyzí populace. Zmiňuje například citlivost, zejména blanokřídlého hmyzu, na zaprášení jedovatými i nejedovatými částicemi, otravu potravy hmyzu emisemi, změny ve zbarvení motýlů působením emisí nebo přemnožení určitého druhu v následku oslabení konkrétních druhů rostlin emisemi (například oslabení starších smrků a jejich následná sukcese kůrovců a houbových chorob). To má vliv na biologickou rovnováhu jednotlivých biocenóz a následně na celý ekosystém. Článek je využitelný ve výuce environmentální výchovy, jelikož je praktický a zobrazuje konkrétní vlivy naší činnosti na hmyz. V souvislosti s tím je důležité se studenty diskutovat o významu hmyzu a jeho zásadním přínosu pro dílčí ekosystémy. Článek je psán srozumitelným jazykem, což umožňuje jeho přímé využití ve výuce. Článek je praktický a poskytuje interdisciplinární propojení s předmětem biologie a také chemie. Interdisciplinární propojení ve výuce rozvíjí komplexní porozumění jisté problematice, schopnost kreativně a kriticky přemýšlet a pomáhá připravit žáka na reálný svět.

9. Období 1986-1990

Období 1986-1990 bylo dramaticky ovlivněno havárií jaderné elektrárny Černobyl v roce 1986. Tehdejší režim v Československu po havárii Černobylu v roce 1986 záměrně zamlčoval a cenzuroval informace, aby minimalizoval paniku a udržel pozitivní obraz sovětské technologie. Oficiální média poskytovala pouze omezené a zkreslené zprávy o rozsahu havárie a jejích důsledcích, což bylo v souladu se snahou komunistického režimu kontrolovat tok informací. Až po pádu komunismu se veřejnost dozvěděla více o skutečném rozsahu havárie a jejím dopadu na Československo (Horáček & Navrátil, 1996). Vybrala jsem tedy článek „Jaderné elektrárny v přírodním prostředí“, který byl vydán v roce 1986 a má dohromady 4 části psané pokaždé jiným autorem. Dohromady je tato tematika popsána přibližně na 18 stranách. Z článku je evidentní snaha o objektivitu a potlačení tendence demonizovat vznik jaderných elektráren. Popisuje vliv ionizujícího záření jaderné energetiky na jednotlivé hlavní složky přírodního prostředí: hydrosféru, půdu a atmosféru.

Článek je tedy hodnotný jako zdroj informací ohledně jaderné energetiky, jejího vlivu na životní prostředí a také podává popis okolností tehdejších událostí. Ve výuce je využitelný za účelem propojení několika témat a předmětů. Události v Černobylu jsou dodnes poměrně projednávány, tudíž i vhodné k diskusi pro žáky středních škol.

V roce 1988 byly vydány dva zásadní články.

Prvním je „Globální perspektivy vývoje klimatu“, jehož autorem je Václav Cílek. Je to první významná zmínka v časopise o globální *klimatické změně*. Článek má přibližně 5 stran a shrnuje základní poznatky o atmosférických dějích. Apeluje na zachovávání přírody jakožto zdroje zpomalení klimatické změny.

Druhým článkem je „Cesta k setrvalému rozvoji“ od Bohumila Kučery. Tento článek je první významnou zmínkou tématu *Trvale udržitelný rozvoj*. Článek reaguje na uskutečnění symposia v roce 1988 s názvem *Světové strategie ochrany přírody v kulturních krajinách*, jehož se mimo jiné účastnili i zástupci IUCN (Kučera, 1988). V roce 1988 také došlo ke stanovení jedné z komisí IUCN s názvem *Komise pro setrvalý rozvoj*, ve které byla ČSR velmi iniciativní. Je zde věnována pozornost regionální strategii ochrany přírody na příkladu okresu Kielce, ve kterém se zmiňované symposium konalo.

10. Období 1991-1995

Součástí třetího dílu časopisu roku 1993 vyšel úvodník s názvem „Hledání hodnot“, jehož autorem je Vojen Ložek. Článek upozorňuje na souvislosti mezi režimem vlády a ochranou přírody. Vrací se do historie, která na první pohled vypadala velkolepě. Během komunistické vlády vznikl zákon na ochranu přírody, byly vytvářené orgány na ochranu přírody, rozrůstali se sítě chráněných území a programů na ochranu přírody. Příroda byla v tomto režimu státním vlastnictvím, což na první pohled může usnadňovat proces ochrany. Problém však tkvěl v tom, že se ideál neseťkával se skutečností, a kvůli industrializaci docházelo k masivní devastaci přírody, o které se mluvilo jen potichu v odborných kruzích. Zajímavé je, že autor klade na stejnou rovinu výzvy, kterým čelí současná společnost. Takovou výzvou je například omezené ekologické povědomí a neregulovaná společnost, která se sama musí rozhodnout přírodu vnímat a chránit. Tato myšlenka se odráží v názvu článku, jelikož jde o hledání základních životních *hodnot* každého z nás, které vedou ke kolektivní ochraně přírody (Ložek, 1993).

Účinnost zákona o ochraně přírody z roku 1956 byla snižována protichůdnými předpisy ze 70. a 80. let, které upravovaly způsoby využití přírodních zdrojů nevhodným agresivním způsobem (Mlčoch, 1992).

„Chráněná území se sice vyhlášovala, evidovala a vyznačovala, ale jejich ochranné podmínky nebyly s to zabránit v mnoha případech ani těm nejzřejmějším devastacím krajiny plynoucím především z průmyslové a zemědělské velkovýroby“ (Mlčoch, 1992, s 33). Mlčoch dále popisuje skutečnost, že orgány státní ochrany přírody byly zcela odděleny od sítě odborných pracovišť v ochraně přírody.

11. Období 1996-2000

V roce 1998 byl vydán článek „Oteplování – nové důkazy“. Je to soupis poznatků tou dobou vysoce uznávaného Roberta G. Quayle, vedoucího Světové klimatické laboratoře Národního oceánického a atmosférického úřadu USA. Článek zahrnuje dohromady 13 základních předpovědí ohledně otupujícího se klimatu a jeho vlivu na životní prostředí. Tyto předpovědi následně dokazuje konkrétními vědeckými studiemi a zkoumáním, které proběhly v posledních dekádách. Příkladem je předpověď č. 5. „*Stěny ledovce Antarktidy se pravděpodobně začnou rozpadat*“ (Quayle, 1998, s 53). Důkazem jsou antarktické útesy, které se za posledních 50 let zřítily důsledkem zvýšení teploty Antarktidy o 2,5 °C. Nejdramatičtější byl rozpad Larsenova ledovcového útesu. Tento článek považuji za vhodný při využití ve výuce enviromentální výchovy. Je stále aktuální, věcný a praktický. Ve výuce může být využit k diskusi, nebo jako výchozí bod skupinové práce. Ta by měla následnou formu.

Každý člen skupiny by si měl nastudovat zhruba 2-3 předpoklady a následně je představit své skupině. Poté by následovala diskuse o těchto problémech, společné shrnutí a vyhodnocení. Rovněž by bylo přínosné zařadit aktuální studie týkající se klimatické změny a vyhodnotit pokrok ve výzkumu.

Článek „Ochrana habitatů a NATURA 2000“ shrnuje proces navrhování sítě zvláště chráněných územích (SAC – Special Areas of Conservation). Tato síť pak vytváří jednotnou evropskou síť chráněných území pod názvem NATURA 2000. NATURA 2000 navazuje na směrnici „Habitatus Directive“, která byla přijata v roce 1992. Cílem je identifikovat přírodní habitaty, které jsou v prospěch Evropského společenství. Toto mapování habitatů v ČR je výchozím bodem vymezení a navržení zvláště chráněných území a následného zařazení do sítě NATURA 2000. Autor článku Milan Chytrý popisuje, že definování těchto území je nezbytnou součástí přípravy České republiky na vstup do Evropské unie (Chytrý, 2000). Ke vstupu ČR do EU došlo v roce 2004. Článek

je vhodné zmínit vzhledem k vysokému významu tématu NATURA 2000 v tomto i v následujícím období.

12. Období 2001-2005

V roce 2001 byl popsán nový fenomén v posuzování udržitelnosti ve stejnojmenném článku „Nový fenomén – posuzování udržitelnosti“ napsaném Josefem Říhou v roce 2001. Popisuje absolutní prioritu udržitelného rozvoje a hodnotí metody pro jeho posuzování. Článek se zaměřuje na analýzu různých metod hodnocení udržitelnosti, je zde uvedena tabulka, která porovnává klíčové rozdíly mezi těmito metodami včetně předmětu posuzování, referencí, rozsahu posuzování a metod. Zdůrazněna je role politiky životního prostředí a strategických plánů v hodnocení a podpoře udržitelného rozvoje, zejména sjednocení ekonomických, sociálních a environmentálních cílů. Celkově článek poskytuje důkladnou analýzu a srovnání metod pro posuzování udržitelnosti a zdůrazňuje potřebu integrovaného přístupu k dosažení udržitelného rozvoje (Říha, 2001). Článek je tematicky významný. Proto jsem ho zařadila do této analýzy. Je však psán velmi složitě a odborně, proto bych ho nedoporučila k využití v environmentální výchově.

13. Období 2006-2010

Článek "Ptáci jako indikátory biodiverzity" od Petra Voříška z roku 2007 se zaměřuje na význam a využití ptáků jako indikátorů pro monitorování biodiverzity a životního prostředí. Využití ptáků jako indikátorů je založeno na jejich ekologických vlastnostech, snadné identifikaci a dobře vyvinuté metodologii monitorování. Indikátory biodiverzity nám umožňují sledovat změny v ekosystémech a identifikovat potenciální problémy. Ptáci jsou obzvláště vhodní jako indikátory díky své rozmanitosti, rozšíření a citlivosti na změny v prostředí. Monitorování ptáků může odhalit například dopady zemědělských a lesnických praktik, urbanizace či změn klimatu na přírodní prostředí. Monitorování ptáků se v Evropě provádí prostřednictvím standardizovaných metod, jako jsou hnízdní atlasy a dlouhodobé monitorovací programy. Tyto programy shromažďují data od odborníků i dobrovolníků a poskytují tak rozsáhlé a přesné informace. V článku jsou uvedeny konkrétní příklady, jako je pokles populací polních ptáků v důsledku intenzifikace zemědělství. Naopak u lesních druhů ptáků byly pozorovány rozdílné trendy v různých regionech Evropy. Článek také upozorňuje na některé výzvy spojené s využitím ptáků jako indikátorů. Je nutné zajistit dlouhodobé financování monitorovacích programů,

standardizaci metod a koordinaci mezi různými zeměmi a organizacemi. Také je třeba interpretovat data opatrně a brát v úvahu různé faktory, které mohou ovlivnit výsledky. Ptáci jako indikátory biodiverzity hrají klíčovou roli v ochraně přírody a environmentálním monitoringu. Spolupráce na mezinárodní úrovni a sdílení dat jsou klíčové pro úspěšné monitorování a ochranu biodiverzity (Voříšek, 2007). Tento článek považuji za velmi významný. Využívá totiž propojení dvou témat, která se díky obsahové analýze časopisu prokázala jako jedny z nejzásadnějších, a to téma *Ptáci a Ochrana biodiverzity*. Téma článku je relevantní svým praktickým využitím. Článek prezentuje metodologii monitorování ptáků, včetně standardizovaných metod, jako jsou hnízdní atlasy a dlouhodobé monitorovací programy. To může být inspirativní pro tvorbu vzdělávacích programů a projektů zaměřených na studenty a veřejnost. Článek zdůrazňuje interdisciplinární povahu environmentálního monitorování, které kombinuje biologii, ekologii, geografii a další obory. Tento přístup je důležitý i pro environmentální výchovu, která by měla integrovat různé vědní disciplíny, aby poskytla komplexní pohled na environmentální problémy. Dále byl zvolen za cílem připomenutí Mezinárodního roku biodiverzity v roce 2010.

Mezinárodní rok biodiverzity byl zvolen OSN s cílem zvýšit celosvětové povědomí společnosti o významu biodiverzity pro budoucí kvalitu a udržitelnost života na naší planetě. Zmíním zde článek, který byl sice vydán v roce 2011, ale je věnován právě „Ohlédnutí za rokem biodiverzity“. Autorkou je Jitka Kozumbová, která v článku vyzdvihuje kampaň v Česku pořádané Ministerstvem životního prostředí (MŽP) a dalšími resortními institucemi a nevládními neziskovými organizacemi. Kampaň byla vedena mottem: „Mezinárodní rok biodiverzity – pro pestrou přírodu, pro budoucnost“. V článku vyhodnocuje úspěšnost této kampaně pomocí výsledků šetření povědomí českých respondentů o tématu biologická diverzita. Formuluje budoucí výhled efektivní a snadné komunikace této problematiky se širokou veřejností (Kozumbová, 2011).

14. Období 2011-2015

Rok 2011 byl Valným shromážděním OSN vyhlášen *Mezinárodním rokem lesů*, jehož hlavním tématem bylo „Lesy pro lidi“. Cílem je upozornit veřejnost na význam a nepostradatelnost lesů. Jsou totiž zdrojem obživy pro miliardy lidí, nositeli 80 % biodiverzity na souši a zásadně ovlivňují stabilitu klimatu. Mezinárodní rok lesů navazuje na rok biologické rozmanitosti v roce 2010 (Novák, 2011). Rozhodla jsem se tedy

přiblížit článek, vydaný v roce 201, psaný na téma „Současný stav a výhled lesů ve světě a v Evropě“, jehož autorem je František Pelc, ředitel AOPK ČR a Jan Plesník, poradce ředitele AOPK ČR.

Podává přehled o celosvětových rozlohách lesů a jejich změnách. Srovnává současný stav lesů s minulostí, objektivní statistické údaje o úbytku lesních ploch i jejich vysazování. Apeluje na udržitelné obhospodařování největších lesních ploch ve světě. Uvádí: „uznávaný názor hovoří o tom, že lesy na naší planetě hostí přinejmenším polovinu všech vědě známých druhů“ (Pelc & Plesník, 2011, s 31). Uvádí nejzásadnější důvody mýcení lesních ploch a výhledy do budoucna, co se jejich ochrany týče. Přestože roste počet i rozloha chráněných území, nedochází k jejich vhodnému zachovávání. Podle hodnocení IUCN jen pětina ze 4 000 klasifikovaných lokalit jako „lesní chráněné území“ vykazuje odpovídající péči o krajinu. Autor pokračuje a popisuje příklady regionů, ve kterých dochází k masivnímu vypalování či mýcení lesních ploch a jejich výhledy. Zdůrazňuje ničení amazonských tropických lesů i právní normy, které by měly ničení alespoň do jisté míry zabránit. Zdůrazňuje schopnosti lesa a jeho přínos pro lidstvo. Tyto přínosy pojmenovává „ekosystémové služby“ a porovnává je s ekonomickou hodnotou získaných produktů z lesů. Závěrem článku je diskutována definice lesa, která se liší. Podle OSN je les „jakoukoli plochou souše větší než 0,5 ha se zápojem korun stromů přinejmenším 10 %, jež není prvotně využívána pro zemědělské či jiné nelesnické účely“ (Pelc & Plesník, 2011, s 29). Definice se však rozcházejí například s Organizací pro výživu a zemědělství (FAO) a nedošlo k jejich sjednocení.

15. Období 2016-2020

Jedním z nejvýznamnějších přírodních jevů byl návrat vlků do České republiky. Pravidelné rozmnožování vlků bylo potvrzeno na Dokesku od roku 2014 a v dalších pohraničních regionech. Na Šumavě se vlci začali stabilně rozmnožovat od léta 2018. Tento trend pokračuje a vlci se postupně šíří do dalších oblastí ČR (Návrat vlků, n.d.). Článek vydaný v dubnu 2020 vymezuje „Program péče o vlka obecného v České republice – úvodní představení“. Autor článku, Vladimír Dolejský, stručně popisuje historii výskytu vlka v českých zemích. Dokazuje, že v období od roku 2015 do 2020, došlo velkému nárůstu vlčí populace. Zachování vlka vede ve společnosti k několika konfliktům, a proto byl vyvinut „Program péče o vlka“. Jde o managementový plán, snižující škody způsobené vlky a o postupy příslušných orgánů při nutnosti zasažení vůči

nestandardnímu chování vlka. Součástí tohoto strategického dokumentu je spolupráce s okolními státy v ohledu stanovení příznivé velikosti vlčí populace (Dolejský, 2020). Výskyt vlka může být rozporuplným tématem. Článek by bylo vhodné zařadit do výuky environmentální výchovy či biologie. Funkci může plnit čistě informativní jako součást vzdělání o *velkých šelmách*. Nebo je také článek využitelný jako podnět k diskusi na téma „Proč usilujeme o zachování vlka“. Této diskusi by předcházela důkladná rešerše tématu *vlci ve volné krajině*, na základě které by žáci prezentovali různá stanoviska. Aktivity tohoto typu posilují klíčové kompetence žáka.

Zásadní událostí tohoto období je pandemie viru COVID-19. V roce 2020 byl vydán článek na téma „Pandemie covid-19 a co z ní plyne pro ochranu přírody a krajiny“, který byl sepsán souborem autorů. Věnují se zoonózám (nemoci přenášející se ze živočichů na člověka), jejichž šíření přispívá ničení přírody. Dochází tak k bližšímu kontaktu zvířat s člověkem a zvýšení pravděpodobnosti šíření viru. Článek sleduje teorii vzniku viru z letounů, jež byl podpořen tzv. mokřými trhy v Číně. Dále popisuje: „*Mezi odbornou veřejností převládá názor, že šíření covidu-19 ukazuje na širší krizi životního prostředí*“ (Plesník et al., 2020, s. 55). Jedná se například o klimatickou změnu a urbanizaci. Článek přitahuje širokou veřejnost, protože pandemie covid-19 představovala pro společnost klíčovou událost. Také ho lze efektivně využít ve výuce, jelikož pandemie covid-19 je stále aktuálním a relevantním tématem, které ovlivnilo životy studentů i učitelů. Může sloužit k demonstraci složitosti environmentální krize na konkrétním příkladu, který studenti osobně zažili.

V. DISKUSE

5.1 Využití obsahové analýzy časopisu *Ochrana přírody* v environmentální výchově

Časopis *Ochrana přírody* poskytuje bohatý zdroj informací o vývoji ochrany přírody v České republice od roku 1946. Využití obsahové analýzy článků publikovaných v tomto časopise nabízí cenný vhled do hlavních témat, trendů a diskurzů v oblasti ochrany přírody, což může být velmi přínosné pro environmentální výchovu, která se zaměřuje na vzdělávání jednotlivců v ochraně přírodních zdrojů a udržitelném rozvoji.

Obsahová analýza časopisu *Ochrana přírody* může být využita k zvyšování *povědomí* o důležitosti ochrany přírody mezi studenty a širší veřejností. Například témata jako *Ochrana biodiverzity*, *Chráněná území*, *Ochrana lesa i nelesních společenstev*, *Revitalizace vodních toků a stojatých vod* a *Ochrana živočichů*, která se v časopise často objevují, mohou být prezentována ve výuce, k hlubšímu porozumění těchto oblastí. Historický kontext a dlouhodobý vývoj těchto témat mohou studentům pomoci lépe porozumět jejich významu a naléhavosti. Aktuální problémy řešené v časopise dávají vhled do globálního dění v oblasti environmentalistiky a naše zapojení v ní.

Environmentální problémy jsou složité a často vyžadují *interdisciplinární přístup*. Analýza článků v časopise *Ochrana přírody* ukazuje, jak se ochrana přírody prolíná s dalšími vědními obory, jako je ekologie, genetika, právní vědy, geografie a sociologie. Poskytuje tak jedinečnou příležitost vytěžit co nejvíce z výhod interdisciplinarit ve výuce, která tak prohlubuje rozvoj kritického myšlení a připravenost na praxi. V reálném světě jsou problémy zřídka ohraničeny jedním oborem. Interdisciplinární výuka připravuje studenty na skutečné situace, kdy musí být schopni spolupracovat s odborníky z různých oblastí a aplikovat široké spektrum znalostí. Tím se zvyšuje jejich zaměstnatelnost a schopnost adaptace na měnící se pracovní prostředí. Tato interdisciplinarita může být integrována do výukových programů, aby studenti získali širší perspektivu na ochranu přírody. Například při výuce biologie mohou být zahrnuta témata z ekologie a genetiky, zatímco při výuce občanské výchovy mohou být diskutovány legislativní aspekty ochrany přírody.

Články v časopise Ochrana přírody často zahrnují konkrétní případové studie a příklady z *praxe*. Tyto informace mohou být využity při vytváření vzdělávacích materiálů a programů, které studentům ukáží reálné aplikace teoretických poznatků. Například studie o *revitalizaci vodních toků* mohou být použity ve výuce zeměpisu nebo ekologie, aby studenti pochopili praktické kroky a úspěchy v této oblasti. Studie dává nahlédnout do reality konkrétních vědních oborů, a tak se učivo stává pro studenty více reálné. Pomáhá jim uvědomit si, jaké dílčí kroky je třeba učinit pro dosažení významných výsledků.

V environmentální výchově je prostor pro *kreativitu*. Na základě poznatků z článků se studenti mohou zamýšlet nad řešením dílčích problémů, vytvářet plány konkrétních kroků k jejich řešení. Takto sestavené plány následně diskutovat a docházet ke společnému řešení. Je tak rozvíjena schopnost kriticky přemýšlet, což je stěžejní dovednost ve 21. století. Dále se tak prohlubují kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, sociální a personální kompetence a kompetence občanské. Jedná se o rozvoj klíčových kompetencí uvedených v *Rámcovém vzdělávacím programu*, na jejichž rozvoji by měla být výuka standardně postavena. V předmětech orientovaných na *výchovu* je už ze své podstaty kladen zvláštní důraz na rozvoj těchto kompetencí.

Analýza vývoje témat v časopise Ochrana přírody umožňuje studentům *kriticky hodnotit*, jak se mění prioritní oblasti ochrany přírody v reakci na nové výzvy a poznatky. Tento kritický přístup může být posílen diskusí o důvodech změn a jejich dopadech na současnou praxi v ochraně přírody. Studenti mohou být vedeni k tomu, aby se zamýšleli nad faktory ovlivňující změny v ochranářských strategiích a jak mohou sami přispět k pozitivním změnám.

Prezentace úspěšných projektů a iniciativ v ochraně přírody může motivovat studenty k *aktivní účasti* na ochranářských projektech a k zapojení do environmentálních aktivit. Časopis udává příklady programů pořádaných za cílem chránit přírodu a krajinu. Ty mohou inspirovat studenty k účasti na dobrovolnických programech, komunitních projektech nebo k iniciování vlastních ochranářských aktivit. Například prezentace projektů na ochranu ptáků nebo savců může studenty motivovat k účasti na monitorování populace ptáků nebo k ochraně místních druhů savců.

Tato diplomová práce také může mít několik významných přínosů pro širokou veřejnost. Může sloužit jako vzdělávací materiál pro školy, univerzity a environmentální

organizace, které chtějí zvýšit povědomí o důležitosti ochrany přírody. K tomu mohou sloužit zejména výsledky analýzy časopisu. Díky analýze článků z časopisu *Ochrana přírody* může práce pomoci veřejnosti pochopit historický vývoj a současné trendy v ochraně přírody, což je klíčové pro formování informovaných názorů a postojů k této problematice. Jsou zde obsažené praktické grafy a rozbor, které přináší cenný přehled o změnách v zaměření a prioritách environmentálního diskurzu v České republice od poloviny 20. století do současnosti. Tento vývoj je diskutován v kontextu konkrétních historických a geopolitických událostí, což zajišťuje objektivní vhled do problematiky. Práce může inspirovat další nebo navazující výzkumy v oblasti ochrany přírody. Téma ochrany přírody je často předmětem veřejné diskuse. Výsledky práce tak mohou poskytovat konkrétní data a analýzy, které jsou využitelné v debatách o udržitelnosti a ochraně životního prostředí. Diplomová práce tedy nejen přispívá k akademickému diskurzu, ale má i praktický význam pro širokou veřejnost, podporuje informovanost, vzdělávání a aktivní zapojení do ochrany přírody.

5.2 Ověření hypotéz

V této části práce se zaměřuji na diskusi dvou hlavních hypotéz, které byly stanoveny na začátku výzkumu a testovány prostřednictvím obsahové analýzy článků publikovaných v časopise *Ochrana přírody* v období od roku 1946 do roku 2020. Tyto hypotézy se soustředí na vliv *historických a sociopolitických událostí* na tematické zaměření časopisu a na změny ve frekvenci publikovaných článků s tematikou *biodiverzity* a ochrany ekosystémů od 80. let minulého století.

Hypotéza č. 1

„Následkem vybraných historických a sociopolitických událostí došlo v následující dekádě k publikování minimálně 30 článků reflektujících tyto konkrétní události.“

Hypotéza č. 1 byla potvrzena. Analýza obsahu časopisu *Ochrana přírody* ukázala, že po významných historických a sociopolitických událostech došlo k nárůstu publikací reflektujících tyto události. Zejména v dekádách následujících po legislativních změnách nebo významných environmentálních katastrofách se objevilo více než 30 článků, které tyto události reflektovaly.

V kapitole *Kvantitativní analýza dat*, konkrétně *Shrnutí vyhodnocených dat*, jsou uvedené a následně zaznačené v grafech dílčí historické události, jež do jisté míry udávaly směr následnému výzkumu nebo legislativním změnám v konkrétních oblastech. První událost, jež potvrzuje hypotézu, je vyhlášení Krkonošského národního parku a přírodní rezervace CHKO Šumava v roce 1963. V důsledku toho došlo k růstu zastoupení tématu *chráněná území* celkem o 5 % (viz graf G1) v období 1966-1985. Z 21 článků v období 1961-1965 stoupl počet článků v období 1971-1975 na 77. V roce 1978 vznikla *Česká speleologická společnost (ČSS)*, což se v časopise projevilo (viz graf G5) a v následujícím období bylo v tématu *Speleologie, karsologie* o 9 článků víc než v předchozím (viz příloha č. 1).

Pád komunistického režimu byl důležitým milníkem nejen pro českou společnost, ale i v oblasti ochrany přírody. V časopise bylo věnováno několik článků následkům komunistického režimu. Tyto články nebyly zařazené během výzkumu do konkrétní kategorie, tudíž jimi nelze prokázat, potvrdit či vyvrátit hypotézy. Z historických pramenů je však prokazatelné, že komunistický režim podporoval industrializaci, nadměrnou těžbu zejména v oblastech těžby hnědého uhlí jako bylo Mostecko, docházelo k rozsáhlým povrchovým těžbám, které dramaticky měnily krajinu, způsobovaly erozi půdy a zanechávaly velké ekologické škody. Emise z těžebních a průmyslových provozů přispívaly ke kyselým dešťům a znečištění ovzduší, což mělo negativní dopad na zdraví obyvatel a biodiverzitu. O těchto environmentálních problémech se však veřejně nemluvilo, a tudíž ani nepsalo z několika důvodů. Komunistický režim kladl důraz na těžký průmysl a těžbu jako základ ekonomické síly a nezávislosti. To mělo přednost před ochranou přírody. Informace o negativních důsledcích těžby byly často cenzurovány, aby se udržela pozitivní image průmyslového pokroku. Kritika vládních politik byla potlačována a ekologické problémy byly bagatelizovány nebo ignorovány (Neužil, 1998, Ministerstvo životního prostředí, n.d.).

„Koncem roku 1950 přistoupila stranická byrokracie k dalšímu opatření, jež mělo posílit její přímou kontrolu nad periodiky. Zavedla funkci tzv. dohlížecích redaktorů, jmenovaných tajemníky KSČ a sledujících časopis z hlediska ideové nezávadnosti“ (Janoušek & Čornej, 2008, s. 83). Byl tedy stanoven seznam zakázaných témat. V periodickém tisku nesmělo být nic, co by mohlo být vnímáno jako kritika politických a hospodářských poměrů, našich spojenců a zvláště Sovětského svazu. Tento vliv na média byl až do Sametové revoluce roku 1989. Těžba zásadně ovlivňovala stav naší přírody. O

této realitě se v časopise do roku 1989 vesměs nepsalo a zastoupení tohoto tématu v porovnání s jeho aktuálností je minimální.

Na této skutečnosti se prokázalo, že časopis za doby komunismu není zcela objektivním zdrojem a ukazatelem aktuálních potřeb v oblasti ochrany přírody.

Pád komunistického režimu měl však jednoznačný vliv na téma *Mezinárodní ochrana přírody*, do kterého byly zařazovány články týkající se nových mezinárodních legislativ, ke kterým se tehdejší Československo připojovalo. V grafu G1 vidíme v období 1986-1990 velký výkyv v tématu *Mezinárodní ochrana přírody*. Výzkum ukazuje na zvýšený zájem o toto téma poté, co se v předchozích obdobích do roku 1985 tomuto tématu věnovalo maximálně 20 článků v jednom období. Od roku 1986 do roku 2001 však vidíme, že zastoupení na toto téma je průměrně 44 článků na období.

Hypotézu č. 1 také podporuje rok 1993, kdy se Česká republika stala jednou ze smluvních stran *Úmluvy o biologické rozmanitosti* (viz graf G4). Ve všech předcházejících pětiletkách bylo průměrné zastoupení článků na období 0. Od tohoto období se trend však mění a spolu s následujícím obdobím do roku 2005 bylo dohromady publikováno 25 článků na toto téma. Ve stejném roce vstoupila ČR do *CITES*. Na základě toho došlo k navýšení článků v následujících obdobích (1991-2000) dohromady o 8 v tématu *CITES, obchodování s živočichy*. V roce 1994 se Česká republika stala smluvní stranou *Bonnské úmluvy*. Načež v následujícím období 1996-2000 došlo k velkému výkyvu v procentuálním zastoupení článků oblasti *Zoologie* (viz graf č. 0) a počet článků se zvedl o 54. Také stanovení *Lesního zákona* v roce 1995 potvrzuje hypotézu (viz graf G3). Článků na téma *Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity* bylo v období 2001-2005 o 8 více než v předchozím. V roce 1998 byla podepsána *Bernská úmluva* a jako důsledek došlo k zvýšení zájmu o téma *Botanika* (viz graf č.0) v období 2001-2005 konkrétně o 9 článků.

Důležitými událostmi, jež jednoznačně ovlivnily tematiku v časopise *Ochrana přírody*, byly povodně v roce 2002 a vyhlášení *Natura 2000* v roce 2004. V období 2001-2005 došlo k publikaci 10 článků na téma *Povodně* (viz graf G6). Také bylo publikováno dohromady 26 článků na téma *Ptačí oblasti, NATURA 2000*, což je o 23 článků více než v předchozím období (viz graf G4). To tedy samo o sobě hypotézu potvrzuje.

V následujícím desetiletí bylo vydáno několik vyhlášek, směrnic a zákonů, které měly značný vliv na tematiku pokrytou v časopise. V roce 2009 byla vydána *směrnice Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků*, což se neprojevílo v počtu zastoupených článků na téma *Ptáci* ale spíše v jejich procentuálním zastoupení. Dále v roce 2013 byla schválena *vyhláška č. 189/2013 Sb. o ochraně dřevin a povolování jejich kácení*. V období 2011-2020 bylo zveřejněno o průměrně 6 článků na jednu pětiletku více než v období předchozím (2006-2010) (viz graf G3). V roce 2018 byl vydán *zákon č. 113/2018 Sb.*, kterým se mimo jiné měnil také *vodní zákon č. 254/2001 Sb.*. Pozorujeme tak zvýšení zájmu v posledním období o 10 článků s tematikou *Vodní prostředí*.

Ne všechny historické a sociopolitické události zmíněné v kapitole III. a IV. měly značný vliv na vývoj témat v časopise *Ochrana přírody*. I tak byla hypotéza č. 1 na základě výsledků obsahové analýzy potvrzena.

Hypotéza č. 2: „*Od 80. let minulého století se zvyšovala každou dekádou frekvence publikovaných článků s tematikou v oblasti biodiverzity a ochrany ekosystémů vždy alespoň 2x.*“

Hypotéza nebyla potvrzena. Data ukazují, že i když došlo k nárůstu počtu článků věnovaných biodiverzitě a ochraně ekosystémů od 80. let, tento nárůst nebyl vždy dvojnásobný každou dekádou. Zvýšení frekvence těchto článků bylo méně pravidelné a nepřekročilo očekávaný dvojnásobek v každé dekádě.

Tato zjištění potvrzují význam historických událostí a změn v legislativě na tematické zaměření odborných časopisů, ale zároveň ukazují, že růst zájmu o biodiverzitu a ochranu ekosystémů, ačkoliv výrazný, nenásledoval předpokládaný dvojnásobný vzorec každou dekádou. Postupný pokles tématu *ochrana biodiverzity* v období 2001-2020 připisují integraci tématu *biodiverzita* do ostatních dílčích témat. Ochrana biodiverzity je totiž tak zásadní a zároveň komplexní záležitostí, že se v průběhu posledních dvaceti let stává přirozenou součástí všech sfér ochrany přírody.

Shrnutí diskuse

Diplomová práce je tedy přínosem jak pro širokou veřejnost, tak pro výuku environmentální výchovy, biologie či jiných předmětů díky svému interdisciplinárnímu záběru.

Analýza článků ukazuje, jak různé historické události a legislativní změny ovlivnily témata publikovaná v časopise. Tímto způsobem mohou studenti lépe porozumět dynamice a komplexnosti environmentální problematiky. Mohou se učit, jak různé události a legislativní opatření ovlivňují ochranu přírody, a získat tak hlubší vhled do procesů, které formují naše současné environmentální politiky.

Na základě obsahové analýzy časopisu *Ochrana přírody* došlo k potvrzení první hypotézy a vyvrácení druhé hypotézy. Ověření hypotéz bylo dosaženo na základě kvantitativní analýzy dat. Kvalitativní analýza publikací by měla potenciál odhalit drobnější nuance vývoje témat a vlivu historických a sociopolitických událostí na jejich vývoj.

Navzdory mnohým výše zmíněným přínosům má výzkum i několik omezení. Především je třeba zohlednit skutečnost, že se obsahová analýza zaměřuje pouze na významné články v časopise. To může vést k opomenutí důležitých informací, které byly v časopise zveřejněny v rámci neanalyzovaných sekcí. Dále, i přesto, že časopis poskytuje bohatý zdroj informací, není jediným médiem zabývajícím se ochranou přírody, a proto nemusí zcela objektivně odrážet celkový stav a vývoj této oblasti.

Dalším omezením může být subjektivita při kategorizaci a interpretaci dat. Ačkoliv jsem byla jediným výzkumníkem a data tudíž byla hodnocená jednotně, nese to nevýhodu poměrně velké míry subjektivity. Různí výzkumníci mohou mít odlišné pohledy na význam a důležitost jednotlivých článků a témat, což může mít vliv na výsledky analýzy. Nakonec, výzkum je omezen časovým rámcem a nemusí zohledňovat nejnovější vývoj a změny v oblasti ochrany přírody a environmentální politiky, které se odehrály po roce 2020. To však poskytuje prostor k uskutečnění výzkumu navazujícího.

VI. ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zaměřila na obsahovou analýzu článků publikovaných v časopise Ochrana přírody v období od roku 1946 do roku 2020 s cílem zjistit, jak se měnilo zaměření a priority tohoto časopisu v kontextu historických a sociopolitických událostí. Také pojednávala o tom, jakým způsobem jsou tyto poznatky a samotný časopis využitelné ve výuce environmentální výchovy. Výzkum se soustředil na dvě hlavní hypotézy: vliv významných událostí na tematické zaměření časopisu a změny ve frekvenci publikovaných článků s tematikou biodiverzity a ochrany ekosystémů od 80. let minulého století.

Analýza ukázala, že po významných historických a sociopolitických událostech došlo k nárůstu publikací reflektujících tyto události. Zejména po legislativních změnách nebo environmentálních katastrofách se zvýšil počet článků zaměřených na dané téma. Například vyhlášení Krkonošského národního parku a CHKO Šumava v roce 1963 vedlo k růstu zastoupení tématu chráněných území. Podobně vznik Správy jeskyní ČR v roce 2016 ovlivnil nárůst článků na téma Speleologie, karsologie nebo lesní zákon č. 289/1995 Sb. posílil zájem redakce časopisu o téma lesnictví. Pád komunistického režimu v roce 1989 měl významný vliv na tematické zaměření časopisu. V období po této události se zvýšil počet článků zaměřených na mezinárodní ochranu přírody, což odráží přistoupení České republiky k různým mezinárodním dohodám a úmluvám, jako je Úmluva o biologické rozmanitosti (1993) a CITES (1992).

Výsledky této studie mohou být využity v environmentální výchově. Časopis Ochrana přírody může sloužit jako cenný zdroj informací pro vzdělávací programy zaměřené na ochranu přírody a biodiverzity. Historické a současné články poskytují přehled o klíčových tématech a událostech, které formovaly environmentální diskurz v České republice. Interdisciplinární přístup, který kombinuje historii, ekologii, občanskou výchovu, může přispět k rozvoji komplexního porozumění a kompetencí studentů v oblasti ochrany přírody. Aktivní využití časopisu může zprostředkovat rozvoj klíčových kompetencí dle RVP.

Na základě výsledků této studie lze doporučit využití časopisu Ochrana přírody ve výuce přírodních i sociálních věd, zejména v environmentální výchově. Dále by bylo užitečné rozšířit obsahovou analýzu na další environmentální periodika a porovnat výsledky, aby

se získal širší přehled o vývoji environmentálního diskurzu v České republice. Tento výzkum přináší důležité poznatky pro akademickou obec, pedagogy, odborníky na ochranu přírody a pro širokou veřejnost, a přispívá tak k lepšímu porozumění historických a současných trendů v ochraně přírody.

VII. SEZNAM LITERATURY

Knižní zdroje

1. Čechová, M., Krčmová, M., & Minářová, E. (2008). *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny.
2. Chytrý, M., Danihelka, J., Kaplan, Z., & Pyšek, P. (2017). *Flora and Vegetation of the Czech Republic*. Springer.
3. Hagen, L., Končelík, J., Reifová, I., Scherer, H., & Schulz, W. (2005). *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Karolinum.
4. Chráska, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu (2., aktualizované vydání)*. Praha: Grada.
5. Janák, D. (2010). *Vybrané metody výzkumu*. Opava.
6. Janoušek, P., & Čornej, P. (Eds.). (2008). *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia.
7. Jersáková, J., Kindlmann, P., & Primack, R. B. (2011). *Úvod do biologie ochrany přírody*. Portál.
8. Kaplan, K. (1991). *Československo v letech 1948-1953*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
9. Primack, R. B. (2001). *Biologické principy ochrany přírody*. Portál.
10. Stejskal, V. (2006). *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde.
11. Trampota, T., & Vojtěchovská, M. (2010). *Metody výzkumu médií*. Portál.
12. Wilson, E. O. (2016). *Half-Earth: Our Planet's Fight for Life*. New York: Liveright Publishing Corporation.
13. Zháněl, J., Hellebrandt C., Sebera, M., (2014). *Metodologie výzkumné práce*. Brno: Masarykova univerzita

Články

1. Antoš, J. (1979). *Ke koncepci dalšího rozvoje státní ochrany přírody v ČSR*. Ochrana přírody.
2. Čeřovský, J. (1992). *Nové strategie ochrany přírody*. Ochrana přírody.

3. Chytrý, M. (2000). *Ochrana habitatů a NATURA 2000*. Ochrana přírody.
4. Cílek, V. (1988). *Globální perspektivy vývoje klimatu*. Ochrana přírody.
5. Dolejský, V. (2020). *Program péče o vlka obecného v České republice – úvodní představení*. Ochrana přírody.
6. Gavora, P. (2015). *Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohľad na jej súčasné podoby*. Pedagogická orientace.
7. Genovesi, P., & Shine, C. (2004). *European Strategy on Invasive Alien Species*. Council of Europe.
8. Hašek, M. (1959). *Radioaktivní zamoření přírodního prostředí a jeho hodnocení*. Ochrana přírody.
9. Hejda, R., Farkač, J., & Chobot, K. (2017). *Červený seznam ohrožených druhů České republiky: BEZOBRATLÍ*. Příroda.
10. Horáček, J., & Navrátil, J. (1996). *Jaderné elektrárny v přírodním prostředí část 1*. Ochrana přírody.
11. Chobot, K., & Němec, M., (2017). *Červený seznam ohrožených druhů České republiky: OBRATLOVCI*. Příroda.
12. Kovda, V. A. (1970). *Společenská a vědecká hlediska ochrany přírody*. Ochrana přírody.
13. Kučera, B. (1988). *Cesta k setrvalému rozvoji*. Ochrana přírody.
14. Ložek, V. (1993). *Hledání hodnot*. Ochrana přírody.
15. Marček, A. (1972). *Narodné parky – bohatství civilizácie*. Ochrana přírody.
16. Maximovič, R. (1946). *Úvodem*. Ochrana přírody
17. Mejstřík, V. (1963). *O rašeliništích a rašelině*. Ochrana přírody.
18. Mlčoch, L. (1992). *Nový zákon na ochranu přírody je schválen*. Ochrana přírody.
19. Muranský, S. (1951). *Ochrana přírody a novodobé úkoly v lesnictví*. Ochrana přírody
20. Novák, J. (2011). *Milí čtenáři*. Ochrana přírody
21. Pešout, P. (2022). *Stoletá historie zákonné úpravy ochrany přírody v České republice*. Ochrana přírody.

22. Plesník, J., & Pelc, F. (2011). *Současný stav a výhled lesů ve světě a v Evropě*. Ochrana přírody.
23. Plesník, J., Pelc, F., Ucová, S., & Plesníková, M. (2020). *Pandemie COVID-19 a co z ní plyne pro ochranu přírody a krajiny*. Ochrana přírody.
24. Příhoda, A. (1985). *Vliv průmyslových imisí na hmyz*. Ochrana přírody.
25. Quayle, R. G. (n.d.). *Oteplování – nové důkazy*. Ochrana přírody.
26. Říha, J. (2001). *Nový fenomén – posuzování udržitelnosti*. Ochrana přírody.
27. Slezáková, J. (2016). *Perlorodka říční: stále na ústupu*. Fórum ochrany přírody.
28. Svoboda, L. (2023). *Meliorace v českých zemích od poloviny 19. století do konce 50. let 20. století*. Národopisná Revue.
29. Veselý, J. (1949). *Postavení a úkoly ochrany přírody a krajiny v ČSR*. Ochrana přírody.
30. Voříšek, P. (2017). *Ptáci jako indikátory biodiverzity*. Ochrana přírody.

Legislativa

1. *Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)*.
2. *Zákon č. 113/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)*.
3. *Zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon*.
4. *Vyhláška č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení*.
5. *Směrnice Rady 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků*.
6. *Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*.
7. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky*.
8. *Vyhláška č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení*.
9. *Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody*.
10. *Úplné znění zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*.

Internetové zdroje

1. Dvořáková, I. (2010). Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza. Antropowebzin, 2. Dostupné z <http://www.antropoweb.cz/webzin/index.php/webzin/article/view/97>
2. Organizace spojených národů. (n.d.). Dostupné z <https://osn.cz/>
3. Natura 2000. (n.d.). Lokality. Dostupné z <https://natura2000.cz/Lokalita/Lokality>
4. CITES. (n.d.). Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. Dostupné z <https://cites.org/eng>
5. Ministerstvo životního prostředí. (n.d.). Dostupné z [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/B18C18B302379CCCC1256FC000407A70/\\$file/e-02-5.htm](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/B18C18B302379CCCC1256FC000407A70/$file/e-02-5.htm)
6. Ministerstvo životního prostředí. (n.d.). Ochrana biodiverzity: Úmluva. Dostupné z https://www.mzp.cz/cz/ochrana_biodiverzity_umluva
7. Ministerstvo životního prostředí. (n.d.). Natura 2000. Dostupné z https://www.mzp.cz/cz/natura_2000
8. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (n.d.). Rámcové vzdělávací programy. Dostupné z <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>
9. CITES. (n.d.). What is CITES? Dostupné z <https://cites.org/eng/disc/what.php>
10. Česká speleologická společnost. (n.d.). Historie české speleologické společnosti. Dostupné z <https://www.speleo.cz/historie-ceske-speleologicke-spolecnosti>
11. Návrat vlků. (n.d.). O vlkovi: Historické a současné rozšíření. Dostupné z <https://www.navratvlku.cz/o-vlkovi-historicke-a-soucasne-rozsireni/>
12. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. (n.d.). Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>
13. Česká speleologická společnost. (n.d.). Dostupné z <https://www.speleo.cz>
14. Ochrana přírody. (n.d.). Dostupné z <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/>

VIII. PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Vzor tabulky využívané ke sběru dat

Kategorie	Dílčí téma	Subtéma	Řády	PČ	PS	%Č	%S	
Geologie	Speleologie, karsologie							
	Paleontologie							
	Mineralogie a petrologie							
	Různé/mix							
	Pedologie							
	Celkem Geologie							
Botanika	Ochrana dřevin, choroby dřevin							
	Lesnictví a ochrana lesa, kůrovcové kalamity							
	Ochrana rostlin (bylin)							
	Ochrana nelesních společenstev, louky, pastviny, rašeliniště, Algae							
	Nepůvodní a invazní druhy							
	Vypalování porostů							
	Chráněné/vzácné/ohrožené druhy rostlin, ochrana fytogenofondu							
	Různé							
	celkem Botanika							
Houby	Ochrana hub							
	Různé							
	celkem Houby							
Zoologie	Ochrana živočichů	Bezobratlí mimo hmyz a mekkýše						
		Hmyz	Vážky					
			Motýli					
			Brouci					
			Ploštice					
			Blanokřídli					
			Ostatní řády					
			Měkkýši					
			Korýši					
			Ryby a mihule					
			Obojživelníci					
			Plazi					
			Ptáci					
			Savci					
			Obratlovci					
		Paraziti						
		Zákonom chráněné druhy						
		Význam zoologických zahrad						
		Nepůvodní a invazní druhy						
		Škody způsobené zvláště chráněnými druhy živočichů, opatření . Náhrady						
		Půdní biota, edafon						
		Reintrodukce živočichů						
		Úhyny živočichů v krajině (např. na vozovkách, el.sloupy, úhyny ryb)						
		CITES, obchodování s živočichy						
		Lov zvířat, myslivost,						
		Rybářství, nadměrný rybolov						
		Záchranné stanice pro handicapované živočichy						
		Ochrana genofondu						
		Různé						
		Celkem zoologie						
	Ovzduší	Emise, smog						
		Kyselé deště						
Klimatické změny								
Skleníkový efekt								

Kategorie	Dílčí téma	Subtéma	Řády	PČ	PS	%Č	%S
	Ozónová vrstva						
	Různé						
	Celkem Ovduší						
Vodní prostředí	Znečištění vod, čistírny odpadních vod						
	Migrační překážky v tocích, říční plavba						
	Revitalizace toků a stojatých vod						
	Povodně						
	Sucho, vysychání toků						
	Různé						
	celkem Vodní prostředí						
Zemědělství	Ekologické zemědělství						
	Eroze						
	Hnojení						
	Různé						
	Pesticidy a insekticidy						
	celkem Zemědělství						
Ochrana přírody a krajiny	Krajinný ráz, krajinné památkové zóny, stavby v krajině						
	Ptačí oblasti, NATURA 2000						
	Trvale udržitelný rozvoj						
	Fragmentace krajiny						
	Územní systém ekologické stability, Významné krajinné prvky						
	Sucho v krajině						
	Vojenské výcvikové prostory						
	Těžba (uhlí, písek, kámen, haldy, výsypky), revitalizace po těžbě						
	Ochrana biodiverzity						
	Pastva hospodářských zvířat						
	Specifické rušivé antropogenní	Světelné znečištění					
		Ohňostroje					
		Turismus (lyžování, vodáctví, horolezectví)					
		Různé					
	Ropa a elektrárny						
	Různé						
	celkem Ochrana přírody a krajiny						
Hodnoty ochrany přírody	Chráněná území						
	Rozhledy						
	Mezinárodní ochrana přírody						
	Legislativní předpisy v ochraně přírody, směrnice, metodiky, standardy						
	Praktická péče o přírodu a krajinu, záchranné programy, operační programy						
	celkem Hodnoty ochrany přírody						
Problémy s odpady	Využití odpadů						
	Spalovny						
	Ekologické zátěže						
	Různé						
	celkem Problémy s odpady						
POČET STRAN ČASOPISU							
CELKOVÝ POČET ČLÁNKŮ / % z celkového počtu Č							